Anul XI. Iunie—Iulie 1921. Nr. 6—7.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE ODATĂ PE LUNĂ —

SUB PATRONAGIUL

I. P. S. SALE ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT **NICOLAE.**

REDACTATĂ DE UN COMITET.

CUPRINSUL:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA: SIBIIU, STR. MĂCELARILOR Nr. 32.

SIBIIU. — 1921.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul XI. Iunie—Iulie 1921 Nr. 6—7.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 50 Lei. Pe o jumătate de an 25 Lei
Un număr 6 Lei.

Câteva păreri în jurul ideii unui sinod ecumenic.[1]

I.

Au trecut mai bine ca o mie de ani, de când în Biserica Domnului nostru Isus Hristos s'a întrerupt seria sinoadelor ecumenice. Astăzi avem bucuria de a constatà, că, după încercările din alte părţi şi vremi, Biserica ort. română se ocupă serios de gândul, de a vedeà reluat firul întrerupt al vechilor sinoade ecumenice.

Pe vremea celui din urmă sinod ecumenic (787) şi chiar până la desbinarea fatală a Occidentului (1054), ideia de ecumenicitate aveà la temelia sa un *fapt real: unitatea creştinătăţii.* Aproape nouă sute de ani sunt de când a încetat această unitate.

Astăzi, când vechia unitate bisericească este distrusă, nu credem — decât numai în teorie — că se poate vorbì despre posibilitatea de a întrunì un sinod ecumenic. Ideia unui sinod ecumenic presupune, întâi de toate, restabilirea unităţii sfinte şi binefăcătoare de odinioară, fără de care nu ne putem nici închipuì o ecumenicitate efectivă sub raportul sinodalităţii. Sinoadele

[1] Dăm acest articol, reprezentând părerile personale ale autorului său, cu gândul de-a dà ocazie unei discuţii asupra unei chestiuni atât de importante. *N. R.*

«unioniste» dela Lyon (1274) şi dela Florenţa (1439), ţinute în Apus cu binecunoscutul concurs al Orientalilor presionaţi de stări politice, nu vor puteà fi privite în vecii vecilor ca sinoade ecumenice. Şi mai puţin sinoadele papale dela Trident şi Vatican, fiind ele numai ale Occidentalilor.

Nouă însă nu ni este permis să cădem în vina Occidentalilor, de a crede că pot şi fără de Răsăriteni să ţină sinod ecumenic. Dacă noi nu recunoaştem ecumenicitatea sinoadelor lor dela 1054 încoaci, cum am aşteptà oare, ca ei să recunoască de ecumenice sinodele, pe cari noi le-am ţineà fără de ei?

Istoria ni este un bun magistru în chestiunea aceasta. Şi trebue să primim învăţămintele ei, de a nu contribuì şi noi, prin asemenea concepţii excluziviste, la sporirea divergenţelor cari, durere, astăzi sunt prea multe între Orient şi Occident.

Inainte de a se fi restabilit vechia unitate bisericească, fără doar şi poate, Biserica apuseană şi adlaţii săi, recrutaţi din Orientali, vor stà de tot departe de sinodul Răsăritenilor ortodocşi cu pretenţiune la un sinod ecumenic. In chipul acesta, un atare sinod n'ar aveà, în realitate, ci numai în tendenţa sa, nota ecumenicităţii. De ce nu ni-am da seama, din bună vreme, de acest lucru? Şi de ce să operăm aprioristic cu ideia unui sinod ecumenic — numai de dragul ideii atât de sfântă în sine! — mai 'nainte de ce ni-am da seama de sfârşitul la care am ajunge pe *această* cărare a bunelor gânduri?

Noi credem sincer, că înainte de a se fi restabilit vechia unitate bisericească — întrunirea unui sinod cu adevărat ecumenic numai din Răsăritenii ortodocşi, este o imposibilitate, care nu cvadrează cu învăţămintele istoriei şi nici cu necesităţile vieţii biseriсeşti.

Acestei concepţii — credem — i-se dă expresiune şi prin cultul bisericii noastre ortodoxe, care, mai mult

chiar decât biserica apuseană, se roagă «pentru împreunarea tuturor bisericilor». Restabilirea vechei unităţi bisericeşti este, deci, ţinta de căpetenie cătră care râvneşte Biserica ortodoxă, în istoria şi vieaţa sa, precum şi în practica sa liturgică. Când această ideie de unitate va fi restabilită, ea va puteà cu multă înlesnire să-şi primească şi *exteriorizarea prin forma unui sinod ecumenic* sau al întregei biserici alui Hristos.

Până la acel fericit moment al mult doritului viitor, însă, Biserica ortodoxă răsăriteană dimpreună cu Biserica particulară românească, pot să se gândească numai la două lucruri: *cum s'ar puteà pregăti cărările pentru a se restabilì cât mai degrabă vechia şi sfânta unitate bisericească*, prin care ne va venì ca dela sine şi sinodul cu adevărat ecumenic, — şi, că până atunci, avem să ne gândim, ca la lucru posibil, numai la ţinerea unui *sinod de Răsăriteni* sau local.

Să părăsim, aşadar, lozincele mari cari trec, astăzi şi 'n viitor, peste puterile noastre. Şi să ne mulţumim cu ideia de sinod local, care este mai uşor de realizat şi care — istoria ni-a dat cazuri — poate devenì ecumenic prin recunoaşterea universală din partea bisericii.

Eu unul, mai prefer un atare sinod, local şi de bună ispravă, care să se poată ţineà în timpul cel mai apropiat, — decât ca, în râvna sfântă a unui gând ce nu ţine seama de realitatea vieţii, să alergăm ori să aşteptăm după un sinod ecumenic, care nu ştim când se va înfăţişà ca realitate în vieaţa noastră bisericească.

II.

Un sinod care ar aveà pretenţiune la titlul de ecumenicitate — chiar învinse greutăţile multiple, de cari se vorbeşte în orice manual de drept bisericesc în legătură cu convocarea sinoadelor ecumenice — ar însemnà o problemă foarte grea de deslegat, nu numai în privinţa întrunirii membrilor episcopatului, ci şi din punctul de vedere al lucrărilor sale de îndeplinit.

Observăm, că nu trăim în iluzia, că dificultăţile la întrunirea unui sinod chiar şi numai particular al Orientalilor ortodocşi, ar fi uşoare de învins.

Intâi de toate, ne despart pe noi de olaltă o mare prăpastie, în limbă şi în cultură, şi pentru umplerea acestui abiz s'ar cere o muncă culturală, stăruitoare şi îndelúngată, făcută anumit cu tendenţa, ca unităţii dogmatice să-i putem da şi o expresiune reală, prin contactul viu dintre ierarhii şi teologii singuraticelor biserici particulare.

Când, oare, va fi îndeplinită această sfântă muncă, pe care trebue s'o dorim, mai mult chiar decât de a aveà un pripit sinod ecumenic, şi chiar ca o condiţie sine qua non pentru a puteà ţineà un sinod ecumenic?

Cultura teologică-bisericească, din vitregitatea vremurilor de până acì şi a concepţiilor strâmte rezultate din puţinătatea acestei culturi, s'a stins, într'o vreme, aproape de tot din Orient, şi numai acum începe să reînvie, cu mare greutate. Din această pricină, nici chiar ierarhii orientali de azi — cu mici excepţii — nu sunt stăpâni pe o cultură teologică-bisericească mai solidă, şi şì mai puţin sunt versaţi în cunoaşterea unor limbi, prin care să se facă accesibili unii pentru alţii. Fără de acest mijloc cultural, al cunoaşterii de limbi potrivite pentru contactul dintre Orientali, privim d'acapo de exclusă chiar şi posibilitatea de a ţineà un contact viu între ierarhi, necum de a se ţineà prin ei un sinod ecumenic sau chiar şi numai local, unde discuţiile ar trebuì să plece dela contactul viu — dela om la om — şi să nu se scurgă numai în lucrările comisiunilor.

In afară de aceste dificultăţi de ordin intelectual mai stau în calea ţinerii unui sinod şi greutăţi de altă natură. Sinoadele de odinioară obişnuiau a se ţineà de regulă în vremi de pace sub raportul vieţii politice. Astăzi ne lipseşte şi această condiţie exterioară, a păcii din vieaţa lumească.

Valurile înfricoşatului răsboiu, prin care am trecut, nu s'au alinat. Zângănitul armelor se mai aude şi tur-

burările vieţii sociale sunt în plin vălmăşag tocmai în Răsăritul ortodox, care ar aveà pretenţia să-şi reguleze pe cale sinodală vieaţa sub raportul eclesiastic şi sufletesc. Dar opera aceasta, ori cât de justificată este râvna pentru începerea ei, nu poate fi iniţiată încă. Nu i-a sosit încă vremea.

Biserica ort. rusească nu şi-a restabilit încă nici măcar pacea sa internă, şi ea balansează în nesiguranţă de pe urma fluctuaţiilor vieţii sociale-politice. Ierarhii ruseşti nu au răgazul cuvenit nici măcar pentru apostolia ce o au de îndeplinit la ei acasă. Biserica ortodoxă din regatul elin şi cea de sub ascultarea patriarhului Constantinopolei, resimt, de sigur, sbuciumul vieţii politice, care tinde la adunarea tuturor Grecilor, din Europa şi din Azia-mică, sub acelaş sceptru politic. Iar bisericile ortodoxe, ale Românilor şi slavilor sudici cari, ca noi Românii, au fericirea de a-şi fi creiat bazele de unitate politică pe care să şi clădească opera de unificare bisericească, au mult mai arzătoare necesităţi de împlinit, pentru restabilirea bunelor moravuri şi pentru opera de unificare bisericească, decât să ajungă, efectiv, a se mai gândì la ţinerea de sinoade ca cel contemplat.

In scurt: ne lipsesc astăzi aproape cu desăvârşire, nu numai condiţiile culturale, ci şi cele materiale necesare în vederea de-a puteà ţineà, cu bun rezultat, un sinod chiar şi numai local, al bisericii ortodoxe.

III.

Ocupându-ne de ideia întrunirii unui sinod, mai avem să ţinem cont şi de alte împrejurări. De peste o mie de ani, episcopatul ortodox nu s'a mai întrunit, decât în sinoade locale, foarte restrânse uneori. Dela ultimul sinod ecumenic numărăm mai mult ca unsprezece veacuri, în cari vieaţa sinodală bisericească a stagnat şi, de multe ori, a fost înlocuită cu absolutismul ierarhic.

Câte şi mai câte necesităţi, neîmpăcate, a ridicat la suprafaţă vieaţa în acest interval, fie vorba de vieaţa

institutiunei bisericii ori de vieaţa sufletească a credincioşilor ei! Cu aceasta se indică multiplicitatea inepuisabilă a chestiunilor, cari şi-ar aşteptà rezolvirea în legătură cu revenirea la vieaţă a vechei sinodalităţi. Dar cine este omul, care să îndrăsnească a crede, că între atari împrejurări, ca cele din zilele noastre, s'ar puteà ajunge la rezolvirea — sau chiar şi numai la fixarea, aşa la repezeală — a atâtor necesităţi?

Vieaţa bisericii ortodoxe, mai ales de o mie de ani încoace, s'a scurs într'o atârnare sclavică, ce nu iartă gândire nouă ori vr'o schimbare, faţă cu formele vechi consacrate în organizaţie, în rit şi'n disciplină. Şi întrebăm: Cine va puteà, cu conştiinţă împăcată, să se înfăţişeze înaintea unui sinod, şi mai ales înaintea unuia ecumenic, cu proiecte, gătite dintr'o dată, ca prin o putere magică, pentru a schimba în vreme scurtă idei, credinţe şi prejudiţii răsărite din consevatismul atât de înţepenit şi îndelungat al Orientului ortodox?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In vieaţa administrativă bisericească, pe ici-colo în Răsărit — ca, de pildă, mai ales la noi români din Transilvania — s'au mai făcut unele încercări de abatere dela învechitele norme şi de a căutà alte cărări de înaintare. Dar încercările aceste, cari au răsărit din legile evoluţiei şi îmbrăţişază întreagă vieaţa bisericească cu excepţia dogmelor, trebuesc cernute prin îndelungate şi temeinice studii, în legătură nu numai cu tradiţia dela care am căutà să ne îndepărtăm cu un pas în interesul progresului, ci şi în legătură cu simţitele necesităţi, cărora trebue să le căutăm soluţii sfinte şi norocoase — lucruri ce nu se pot face de azi pe mâne. (In legătura acestor consideraţii n'avem cuvinte din destul spre a regretà aceea nervoasă pripă, cu care se lucră la «unificarea» bisericii ort. române). E vorba doar de interesul întregei biserici ortodoxe să facă, sub scutul sinodalităţii reînviate, un pas înainte şi în chestiunile de reorganizare şi de administraţie bisericească.

Vieaţa litłrgică sau mai bine zis rituală a bisericii Răsăritului încă reclamă o revizuire şi adaptare la necesităţile nouă ale vrmeii. Pe terenul acesta — pe lângă cel al comuniunei dogmatice — ni-am conservat mai mult unitatea. Şi tocmai de aceea, acesta va fi, credem, terenul cel mai greu de reformat, din pricina susceptibilităţilor sufletului omenesc încătuşat în conservativismul ritului...

Şi, tocmai acest teren, cel mai greu de expugnat în favorul evoluţiei, va trebuì să formeze obiectul de căpetenie în seria reformelor din viitor, prescurtând riturile şi făcând ca în conformitate cu vechia tradiţie înlăturată tocmai prin ritualismul nostru staţionar şi învârtoşat, să răsune viu cuvântul lui Dumnezeu în cadrele serviciilor noastre religioase. Fără de această revizuire a ritului, vom puteà — ce e drept — să ne ducem şi mai departe vieaţa harismatică a bisericii numai, dar sufletele vor dormità şi mai mult în biserică şi se vor înstrăinà de ea tot mai mult. Iată motivul precumpănitor, pentru care, mai ales în vederea acestei reforme din biserică, se cer studiì şi aşteptare, îndelungate, spre a nu sărì cu vieaţa bisericească din conservativismul de astăzi în groapa experientărilor, cari pot aduce mai multă stricăciune decât folos bisericii, ca instituţiune, şi chiar sufletelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar mai sunt, o întreagă serie de alte necesităţi, cari trebuesc avute în vedere la căutarea nouălor cărări de vieaţă şi de desvoltare bisericească: atât cu privire la vieaţa *instituţiunei bisericei*, cât şi la vieaţa credincioşilor cari fac biserica vie a lui Hristos.

VI.

In propunerea, făcută de I. P. Sf. Părinte Mitropolit primat Miron şi primită de către P. Sf. Sinod episcopesc la 12 Iunie 1920, se concretizează câteva necesităţi de această natură.

Aceste se cuprind în următoarele 9 puncte:

1. Căutarea mijloacelor pentru combaterea sectelor ivite în sinul bisericii ortodoxe orientale;

2. Inlocuirea Calendarului vechiu sau iulian, cu altul şi mai nou, care să fie mai exact, sub raportul astronomic, decât cel gregorian;

3. Eventuala aşezare calendaristică a sărbătorilor de peste săptămână în «Dumineca viitoare» (noi am zice: în Dumineca ce cade mai aproape de respectiva sărbătoare fixă);

4. Revizuirea ritului bisericesc şi adaptarea la trebuinţele vieţii de azi.

5. Revizuirea şi noua orânduie a posturilor.

6. Organizarea unui serviciu de propagandă ortodoxă;

7. Rezolvirea chestiunei căsătoriei a doua a preoţilor văduvi;

8. Examenarea din nou a gradelor de înrudire;

9. Cautarea mijloacelor pentru restaurarea monahismului oriental, spre a revenì la strălucirea de odinioară.

In aceste chestiuni, cum au fost fixate ele, se reoglindeşte, în esenţă, marea problemă de restaurare a Bisericii ortodoxe orientale. Dar cadrele aceste nu îmbrăţişează încă întreagă problema, ce ar aveà s'o deslege un sinod după atâta vreme.

In vederea unui sinod, ca cel proiectat, ar trebuì să se prindă chestiunea preparativelor dela un punct de mânecare mai adânc în vreme: dela ideia de a restabilì vechea unitate spirituală, sdruncinată prin politica papismului începută în vechime şi continuată până astăzi în Orient.

Reunirea Bisericilor diferenţiate dela 1053 încoace, trebue să fie problema primă a unui sinod particular răsăritean. Papismul în deosebite rânduri a învitat Biserica ortodoxă răsăriteană să revină la vechea unitate recunoscând — pe Papa. Acestor învitări li-s'a răspuns până acum numai de către ierarhi particulari sau de către sinoade endemice, ale câte-unei povinţe bise-

riceşti mai restrinse. Sinodul, ce se proiectează în minţile celor cu tragere de inimă pentru însaşi Biserica creştină, va fi chemat să deie un răspuns acelei învitări papale.

Dar chestiunea aceasta nu ar trebuì tratată numai pe un fond polemic, ci ar trebuì căutate şi oferite anumite modalităţi de apropiere între cele două biserici.

Calea acestei apropieri va puteà, însă, să fie găsită numai prin excluderea recriminărilor pentru trecut şi prin a se căutà cu Biserica apuseană *o colaborare pentru restaurarea creştinismului sdruncinat în suflete.* Apărarea în comun în faţa curentelor distructive ale necredinţei care destramă — şi în Occident, ca şi în Orient — însaşi ideia de religiune creştină, este problema, care poate face începutul cel mai efectiv pentru restaurarea unităţii biariceşti, pentru care tocmai noi, ortodocşii răsăriteni, ne rugăm lui Dumnezeu *mai* stăruitor.

Nu pot crede, că Roma papală ar puteà să rămână refractară faţă de ideea atărei colaborări în numele lui Hristos. Şi dacă ne-ar bruscà prin petensiunile sale suprematiste, să răspundă înaintea lui Dumnezeu pentru faptele sale.

Orientul ortodox trebue să-i oferă, însă, Romei acest îndoit prilej: al colaborării frăţeşti, ori al condamnării sale prin sine însaşi.

O altă chestiune mare a Orientului este acea primejdioasă mreje de organizaţii şi acţiuni prozelitiste, pe cari le-au înfiripat, de lungă vreme peste întregul Orient, Papismul şi Protestantismul.

E în afară de orice îndoială, că o mare primejdie rezidă în misionarismul, dus uneori până la sectarism, din partea Papismului şi a Protestantismului.

Măsurile de apărare împotriva acestei acţiuni subverzive, care tinde să submineze radical ortodoxia la ea acasă, trebue să fie, de asemenea, una dintre problemele de căpetenie ale unui eventual sinod oriental. Dar gândul acestei apărări — care se prevede în punctul 9 al programei de mai sus — trebue să plece dela principiul de colaborare, dacă succede, în numele lui Hristos, iar dacă n'ar succede contactul irenic sau al legăturii

de pace, refuzul cu care am fi trataţi ar justifica cele mai radicale măsuri de apărare în cadrele organizării unui serviciu de propagandă ortodoxă.

Prin urmare, programa de avut în vedere pentru cazul ţinerii unui sinod chiar şi numai particular oriental, va trebuì fixată pe temeiul unor principii mai largi, cari să oblige — sau cel puţin să intereseze — nu numai pe ortodocşi, ci şi pe alţi închinători, mai apropiaţi de noi, ai lui Hristos.

Mai ales dacă prin această prismă privim chestiunea întrunirii unui sinod, atunci chestiunea apare şi mai dificilă de realizat. Iar urmarea este, că vor trebuì să se facă şi preparative cu atât mai serioase, temeinice şi chiar îndelungate.

V.

Spusesem, fugitiv, în cele de mai sus, că ne lipsesc ierarhii şi teologii, cari prin cunoştinţa de limbi să poată iniţià contactul care trebue să premeargă marelui eveniment al unui sinod oriental.

Mai de mult, pe vremea vechilor sinoade ecumenice, contactul religios şi cultural era mai uşor, pentrucă necesitatea acestui contact sufletesc trăià viu în conştiinţa ierarhiei superioare. Din vremi străvechi episcopii, până şi cei mai îndepărtaţi, ca dela Roma în Asia-mică, se cercetau frăţeşte. Contactul lor era înlesnit şi prin limba şi cultura grecească, care străbătea largul imperiu oriental. De atunci, Biserica ortodoxă grecească s'a diferenţiat după desfacerea în părţi a imperiului politic şi pe lângă bisericile răsăritene pe acel teritor s'au ivit şi alte biserici nouă, particulare, cu limbi proprii naţionale: rusească, românească, sârbă, arabă etc.

In care din aceste limbi ar fi să se poată urmà discuţiunile unui sinod oriental? Noi Românii nu cunoaştem limbile celorlaţi omodocşi ai noştri; ei nu o cunosc pe a noastră, şi, noi toţi, nu cunoaştem o limbă comună — sau chiar două, — în care să se desfăşoare deliberările sinodale.

Membrii de drept ai sinodului, cari sunt ierarhii, nu ar puteà aşà dar să se înţeleagă între olaltă nici în cele mai uşoare conversaţiuni particulare, necum în chestiuni subtile şi delicate, de dogme şi de altă natură.

Dar chiar şi între asemenea împrejurări dificile e foarte salutar lucru că se discută ţinerea unui sinod. Discuţiile de această natură vor stârnì, de sigur, îndemnuri pentru a se căutà mijloacele potrivite de a eşì, măcar cu un ceas mai curând, din impasul acesta, şi să se poată reluà contactul de odinioară, spiritual şi cultural, dintre toţi Orientalii.

Intre mijloacele de această natură noi am pune în primul loc următoarele lucruri de îndeplinit.

Bisericile ortodoxe particulare şi mai ales acele, cari au fericirea de a fi în state naţionale proprii, să facă tot posibilul, ca să adăpostească în *şcolile sale teologice cât mai mulţi tineri din bisericile surori* şi, tot odată, noi încă să trimitem tineri în Orient, la studii teologice, spre a cunoaşte relaţiunile de acolo.

Afară de aceasta, fiecare biserică particulară ar trebuì să râvnească a-şi creià *o sucrescenţă de episcopi şi teologi,* bine formaţi sub raportul cărturăriei teologice-bisericeşti şi cari, în cursul studiilor lor, să se familiariseze cu cel puţin una, sau chiar două din limbile actualelor biserici ortodoxe mai de seamă. Noi românii ar trebuì să învăţăm de pildă limba grecească şi cea rusească; ruşii pe cea grecească şi românească; grecii pe cea românească şi rusească. Ar puteà să vină în combinaţie, de pildă, şi una din limbile orientale, ca arabica. Iar Orientalii mai îndepărtaţi s'ar puteà servì de limba grecească, fiindu-le mai apropiată sub raportul cultural.

Ierarhi şi teologi ai viitorului, înzestraţi sufleteşte în acest chip, — şi numai ei! — vor puteà *să iniţieze* între biserici un contact spiritual viu, fără de care, după credinţa noastră, însaşi ideia ţinerii unui sinod al orientalilor va rămâneà pururea o himeră.

VI.

Şi până să se ajungă la urnirea unui contact mai remarcabil între bisericile orientale printr'o pleiadă de ierarhi şi teologi, pe cari să ni-i deie viitorul, avem datoria de a ne gândi şi la alte mijlociri cu acelaş scop. Un *institut teologic bisericesc*, care să tindă a ne face cunoscuţi pe unii înaintea celorlalţi, ar fi de o supremă importanţă spirituală şi bisericească.

Ceeace este institutul sud-ostic european pentru închegarea raporturilor culturale şi politice din acele părţi, ar fi să însemne proiectatul institut pentru înfiriparea şi direcţionarea relaţiunilor spirituale ale Orientului ortodox. Acestui institut ar fi să i-se încredinţeze studierea chestiunilor, cari ar fi să fie avizate la sinodul proiectat. Lucrările lui ar trebuì gătite cu concursul tuturor bisericilor orientale ortodoxe, şi în limbile tuturor acestor biserici. Dar şi până să se găsească mijloacele morale şi materiale pentru înfiinţarea unui asemenea institut în toată regula, ar fi necesar ca, necondiţionat şi cât mai de grabă, să se înfiinţeze o *revistă bisericească* pentru toţi orientalii.

Revista ar aveà să fie scrisă — acelaş material de studii şi informaţii — în mai multe limbi, ca cea română, rusească (pentru toţi slavii orientali ar fi de ajuns), grecească şi o limbă din Orientul îndepărtat.

Problemele, cari ar cădeà în cadrele acestei reviste, ar fi să fie toate chestiunile mai marcante, din vieaţa curentă a Bisericilor particulare, spre a ajunge întâi să ne cunoaştem reciproc, cu necesităţile pe cari le simţim, cu scăderile ce tindem să le îndreptăm, şi cu aspiraţiunile de cari am fi capabili pentru înaintarea Bisericii, ca instituţie, şi a creştinismului din inimi.

Dintre aceste două lucruri, de cea mai urgentă necesitate se pare a fi urnirea revistei comune bisericeşti. Ea ar însemnà întâiul pas către reluarea efectivă a contactului între biserici. Chemarea ei la vieaţă n'ar fi permis să întârzie mult. Inceputul acesta ar trezì interesul obştesc al tuturor bisericilor orientale, şi nu cred

să se găsească un singur ierarh oriental, care n'ar salută cu o supremă bucurie sufletească gândul acesta tradus în realitatea unei atari reviste.

Cred şi aceea, că această datorie, a începutului, îi revine tocmai sfintei noastre biserici din România întregită, având un *stimulent* în însaşi hotărîrea din Iunie a. tr. a sfântului nostru Sinod, şi un *ajutor efectiv*, cel nădăjduim, dela statul român.

Aceste două mari chestiuni, a creiării unui institut teologic-bisericesc oriental şi a unei reviste bisericeşti pentru orientali, sunt mult mai uşor de executat, decât ce s'ar păreà.

Statul român şi statul elen au o tradiţie comună în privinţa ortodoxiei. Ele au şi interese morale comune, fiind amândouă state naţionale ortodoxe. Ele îşi au şi interese politice comune, cari au primit, în timpul din urmă, cea mai vădită expresie pe urma legăturilor familiare încheiate între familiile regale, română şi elenă.

Aceste legături şi interese — politice şi morale — de ce oare nu ar puteà să se afirme şi în direcţiunea de a ocrotì ortodoxia, ajutându-i să se reculeagă sub raportul vieţii intelectuale şi culturale bisericeşti şi să se reià între Biserici contactul de odinioară, pe care-l puteà ţineà prin mijlocirea culturei greceşti din trecut?!

In întreagă Biserica ortodoxă ar pulzà cu vremea o nouă vieaţă, mai rodnică atât pentru credinţa în Hristos Domnul nostru, cât şi pentru fructificarea morală a vieţii publice din stat şi din sinul societăţii.

Aşà ne închipuim noi, că trebue să ne deprindem a gândì în legătură cu necesitatea, pusă în discuţiune, a ţinerii unui sinod oriental. Trebue adecă *a se pregătì mai întâi terenul*, prin aceste sau prin alte mijloace. Altmintrea, întrunirea unui sinod ar puteà tot pe atâta de uşor să se încheie cu un fiasco moral. Noi însă trebue să avem şi prevederea, de a nu compromità însaşi ideea unui sinod, care ar fi de o capitală importanţă pentru restaurarea creştinismului ortodox oriental.

Protoiereu Dr. Gh. Ciuhandu.

Dreptul la plăceri.[1]

I.

Suntem de părere — şi socotim că toată lumea cu noi — că nu e nevoie să dai omului îndemnuri să practice obiceiuri, pe cari el le are dejà, ori să-i demonstrezi lui necesitatea unor deprinderi pe cari le are din belşug. Inţelegem să-l convingi despre ce el nu e convins, să-l îndemni spre ce nu practică. Dar să-l îndemni să facă ceeace el face şi să creadă ca bun ceeace el face de mult, fără a se mai întrebà de e bun sau rău, — ni-se pare că e un lucru de prisos. Ba încă, atunci când în el vedem escesul în practicarea unor apucături, socotim că e imprudent să-i mai demonstrezi şi să te sileşti să-l convingi că e bine ce face, când el face aceasta fără a mai aştepta îndemnul tău şi încă mai mult decât trebuie.

Aşà este cu alergarea omului după plăceri. Credem că e fără folos să vii să-i mai dovedeşti necesitatea plăcerii şi a veseliei, când omul se lăfăieşte în ele mai mult decât trebue, când, dacă este ceva de sfătuit, nu e a face ceeace omul face fără sfat, ci a mai renunţà la plăceri, a şi le permite numai dupăce a muncit, ca o schimbare şi ca o întărire, după istovirea puterilor prin muncă.

O plăcere, care alternează cu munca şi care o însoţeşte, totdeauna e, într'adevăr, ceva recomandabil. Omul însă e din firea lui atât de plecat spre plăcere, încât totdeauna mai greu rabdă apăsarea muncii şi priveşte ca o mare uşurare plăcerea pe care şi-o oferă în vremea slobodă. Aceea şi este, într'adevăr, adevărata plăcere, pentrucă altfel e gustată când o ai după muncă, decât când trăieşti fără încetare în regimul plăcerii. In acest din urmă caz, nici n'o mai poţi gustà cum se cuvine, fiindcă o ai prea des, ca o hrană de toate zilele.

---

[1] Acest articol a fost scris în 1916, câteva zile înainte de răsboiu. Incepând mobilizarea, el nu s'a mai putut publicà. E tot atât de actual însă ca şi atunci, fiindcă stările, pe cari le priveşte, n'au încetat.

Suntem din fire plecaţi spre plăceri, dar legea purtării noastre trebue să fie munca, fiindcă vieaţa trebue privită ca un act pozitiv, în care suntem chemaţi a produce ceva, a întrebuinţă puterile pe cari le-am primit. Prin ea căpătăm o disciplinare şi o regulă care dau vieţii un curs sănătos şi adevărat. Atunci zicem, că vieaţa se află în adevăr pe calea menirii ei. Căci nu suntem în această lume numai ca organe pasive cari consumă, ci mai cu seamă ca factori pozitivi cu datorii şi cu răspunderi.

In regimul disciplinat pe care-l produce munca, plăcerea trebue să ocupe numai anumite intermitenţe între părţile de muncă ce ne revin. Şi aceste plăceri vor fi totdeauna necesare, pentru a reîmprospătà fiinţa noastră uzată. Ele sunt, fireşte, o trebuinţă. Omul însă va alergà spre dânsele nu cu conştiinţa îndeplinirii unei trebuinţe, ci fiindcă în actul plăcerii se găseşte depozitul unei atracţiuni, spre care omul se îndreaptă, fără să-şi mai bată capul cu higiena şi cu logica plăcerii. Din pricina aceasta unii trec orice margină, şi, după o săptămână de muncă istovitoare, în loc de a întrebuinţà ziua de odihnă spre o adevărată uşurare, care să regenereze trupul şi sufletul, foarte mulţi intră în plăceri, cari înseamnă o nouă istovire, pe lângă ce s'au istovit în cursul săptămânii.

E o cumpănă între muncă şi plăcere. Baza rămâne tot munca. Ea este partea prin care omul intră în menirea lui, menirea de a fi creator faţă de vieaţă, nu numai a o uzà fără s'o augmenteze în puterea ei. Plăcerea trebuie să servească tot în senzul acesta, ca o întregire a regimului de muncă, ca un adaus necesar, ca o reparare a unui organ care trebue să dureze cât de mult. Deci plăcerea nu trebue să fie o contrazicere pentru viaţă, ci să servească şi ea pentru a creşte puterea cu care e înzestrată şi care e pe cale de neîncetată dezvoltare. Prin urmare ea trebue considerată, în organizarea muncii, ca un fapt de care omul nu trebue deslipit.

Dar fără muncă?

Fără muncă plăcerea n'are justificare. Omul nu poate sta numai în serviciul plăcerii, fiindcă el atunci îşi tăgăduieşte puterea sa de creare sau, cum se zice în termen biblic, îşi îngroapă talantul său în pământ.

Dar câţi nu fac aşa! Câţi privesc vieaţa cu răspundere şi câţi au plăcerea ca o necesară schimbare de atmosferă şi de privelişte pentru a se mai înviorà!

In această privinţă, nu e nici o regulă. Toţi aleargă cu patimă după plăceri. Dar mai mult ceice nu muncesc decât ceice muncesc.

Cine nu are altă treabă, cine nu şi-a făcut ocupaţiune şi n'are nevoie se muncească pentru a puteà trăì, îşi face ocupaţiune din plăceri. Ajung ele o adevărată preocupare, fiindcă e neplăcut să străbaţi vremea în imobilitate.

Când aşà stau lucrurile şi pentru ceice muncesc şi pentru ceice nu muncesc, când omul nu se desparte de plăceri sau de anumite plăceri decât în cazuri de adâncă disciplinare morală sau când e împătimit de muncă, cum se întâmplă cu unele exemplare din specia omenească, mai este de trebuinţă să vii să-i demonstrezi omului necesitatea plăcerii? Doar omul trăeşte în abuz de plăceri, nu le practică cum trebue, nici în măsura în care ele sunt legitime. Să mai vii să-l îndemni spre practicarea lor!

Am înţelege să vii să-i vorbeşti de abuzul pe care-l face, de rostul plăcerii, de a nu petrece oricum şi cu orice preţ. Dar să-i spui că trebue să petreacă, când el dejà e plecat la abuz şi fără asta, ni se pare că e prea mult.

Dar cine face aceasta?

Iată, o face dl Petronius dela ziarul «Viitorul», care în «notele» sale cu observări foarte drepte şi sănătoase, scapă uneori şi observări foarte nedrepte şi nesănătoase. O asemenea observare se află în «Viitorul» dela 1 August 1916, şi pe el l-am avut în vedere când ne-am apucat să scriem cele de mai sus.

II.

D. Petronius scrie cu titlul *«Exces de gravitate!...»* Domnia sa ridică glasul contra acelora ce se tot plâng că vremurile sunt grele şi că se petrece prea mult. Domnia sa e de părere că trebue, să se petreacă, fiindcă ţara străbate prin mari greutăţi.

Că e chiar nostim... fiindcă vremurile sunt grele, trebue să se petreacă!

Dar aceasta e psihologia omenească. Nu e firesc să petreci când eşti bolnav, şi vremurile grele pentru o ţară sunt ca o vreme de boală. Cum organismul nu-ţi permite să petreci când el e în suferinţă, aşà organismul moral al unei ţări obligă să ai altă atitudine la vremuri grele.

Petrecerea e linişte şi slobozenie de griji. Cum ai să petreci tu, când grijile sunt de jur împrejur? Şi dacă personal eşti asigurat cu de toate, cum poţi petrece când vezi pe semenii tăi suferind?

Oare când ai pe cineva în casă greu bolnav ori o mare jale s'a abătut peste ai tăi, poţi tu gustà în linişte o plăcere oarecare? Nu eşti turburat de gândul că ei sufăr? Nu ţi se pare chiar o vinovăţie desfătarea ta faţă de suferinţa lor?

Psihologiceşte vorbind, se şi vede că este o barieră între petrecere şi suferinţă.

In ceeace priveşte greutăţile prin cari trece o ţară, e un act de cuviinţă ca oamenii să petreacă mai discret, dacă nu se pot abţineà dela ele. Când omenirea sufere şi când pâlcuri-pâlcuri dintre ai tăi îşi varsă sângele în şiroaie pe câmpiile străine, mărturisesc că e o cruzime şi o barbarie ca tu să stai în nepăsarea jocului de cărţi, a rămăşagurilor la alergări, a sensualităţii spectacolelor publice, etc.

E atât de firesc şi de omenesc acest lucru, încât spontaneu şi irezistibil calamităţile naţionale cer împreună cu ele suspendarea plăcerilor publice. Şi în asemenea împrejurări, nimenea n'are curajul să protesteze.

S'a pus anul trecut chestiunea bătăilor cu flori dela Şosea, şi dacă a protestat dl Iorga şi cu un număr de profesori secundari, toţi s'au supus şi nimenea n'a îndrăznit să spuie că n'aveau dreptate. Chiar ceice cu părere de rău se vedeau nevoiţi să se abţie, trebuiau să recunoască faptul că aceia erà simţirea publică.

Dar când a murit Regele Carol şi la un an dela moartea lui, de ce s'au suspendat spectacolele? De ce unele ziare au cerut să se suspende distracţiunile publice şi când cu nenorocirea dela Pulberăria Dudeşti (Minerva)?

De ce?

Din cauza faptului natural, care se simte în adâncul nostru. Din cauza solidarităţii morale cu suferinţa omenească. Ne simţim datori să luăm parte la suferinţa altora, şi atunci nu ne putem desfătà. Nu putem pălmuì pe ceice sufăr, cu nesimţirea şi indiferenţa noastră.

Şi dreptul la petreceri în asemenea împrejurări vine dl Petronius să-l argumenteze cu Aristotel şi cu psihologii moderni! Şi o simţire ca cea pe care o reprezentăm noi aici o declară domnia sa «eroare profundă»!

Vai de mine! dar nu e nevoie să străbaţi lunga scară a filosofilor ca să simţi acest lucru atât de omenesc! Să cetească dl Petronius în fundul sufletului, şi de acolo să-mi răspundă! Să-mi spuie ce va face când — ferească Dumnezeu! — o rudă scumpă va zăceà pe patul morţii? Ii va da mâna atunci să iasă în oraş pentru a gustà distracţiunea obişnuită?

Asta e psihologia. S'o fi căutat mai întâi la dumneata, că e mai aproape decât cea din cărţi.

Dar şi cât spune dl Petronius, nu spune complet şi exact.

Zice că toţi psihologii, dela Aristotel încoace, au recunoscut necesitatea plăcerii, fiindcă ea e un stimulent al vieţii şi ajută buna activitate organică.

Nici vorbă! Am spus-o şi noi mai nainte. Dar acesta e cazul general al plăcerii. E vorba de rostul ei în cursul existenţei noastre, şi toţi suntem deplin înţeleşi că ea are un efect salutar.

În discuţiunea pornită de dl Petronius însă nu e vorba de asta, ci de *cazul special* al petrecerii faţă cu suferinţa altora. E vorba de năvala după petreceri care a crescut la noi într'o măsură uimitoare, tocmai în mijlocul suferinţelor şi al grijelor cari ne copleşesc.

Acest caz special nu se poate rezolvà cu chestiunea generală a plăcerii, ci cetind în sufletul nostru, prin cuviinţă, reţinere şi respectare a celorce sufăr, dacă noi nu suferim. Trebue să fim solidari cu cei chinuiţi, dacă nu altfel, măcar prin ferirea de a înfăţişà dureroşul contrast între chinul lor şi zburdălnicia noastră.

Noi aceşti din Regat, suntem mai indiferenţi. Şcoala noastră patriotică a fost slabă şi ne e greu să ne înfiltrăm în suflete o reală solidaritate sufletească faţă cu ce sufăr Românii supuşi împărăţiilor în luptă. Dar se află în ţară o mulţime de Ardeleni şi Bucovineni, cari sufăr şi simt mult mai viu decât noi. Unii o duc foarte greu cu sărăcia şi sunt cu adevărat chinuiţi de fiori ucigaşi. Oare aceştia nu sufăr ei înzecit mai mult, când văd indiferenţa noastră şi că în aceiaşi ţară, la oameni cari-şi zic «fraţi», frăţia se înţelege în aşà fel, încât se petrece nebuneşte alăturea de chinul lor fără nume?!

N'am nevoie de răspuns, pentrucă-l ştiu. Iţi ajunge să stai de vorbă cu ei, pentruca să-i vezi ce simt şi cât de dureros se resfrânge dreptul nostru la plăceri în sufletele lor.

Iţi vine să crezi că sunt două ţări, nu una. Şi în adevăr, că unde nu e unitate de duh, nu e nici adevărată unitate a ţării. Alăturarea geografică nu poate forma din toţi un chiag şi o inimă, dacă nu sunt factorii psihologici cari să opereze această schimbare.

III.

Dl Petronius a mai scris despre această chestiune, tot într'o notă din «*Viitorul*» de acum câteva luni. De atunci am vrut să-i fac analiza, dar nu ştiu pe unde am rătăcit-o, şi când am vrut s'o iau la descusut, n'am mai

găsit-o. Văzând acum că a revenit asupra aceleiaşi chestiuni, aproape în aceiaşi termeni, îmi pare bine că de data asta am din nou prilejul, de a discutà şi eu nişte idei cari se tot afişează, cu cari însă nu pot fi de acord.

Şi de data aceasta, dl Petronius face din plăcere una din condiţiunile indispensabile ale vieţii. Şi noi nu vom zice ba. Vom recunoaşte bucuros că plăcerea trebue să se găsească în vieaţa oamenilor. Numaĭ că domnia sa nu face distincţiunile necesare, şi atunci rezultă alte concluziuni decât cele legitime.

După cât spune domnia sa, ar urmà că tocmai ceice aleargă mai mult după distracţii, sunt şi cei mai productivi, sunt şi indivizii cei mai sănătoşi ai ţării. Vorbind de faptul că în străinătate, deşì e răsboi, teatrele nu s'au închis, domnia sa spune: «Şi se consideră acolo că distracţiile servesc tocmai la o uitare a durerilor, şi la formarea unei bune dispoziţiuni sufleteşti şi trupeşti».

Aceasta, de sigur, e interpretarea domniei sale, nu că oamenii consideră în realitate aşà. După părerea mea, faptul e altfel. Există în fiecare ţară o sumă de indivizi, cari umplù mai cu seamă oraşele mari şi cari doresc să petreacă, *fie ce o fi*. Şi de ar fi să se cutremure pământul şi să se scufunde lumea, aceştia tot ar strigà după alergări şi varieteuri şi cinematografe şi bătăi cu flori, etc. Pentru aceştia există deschise toate sălile de spectacol şi localurile de petreceri. Ei sunt aşà de cufundaţi în egoismul lor şi aşà de puţin dispuşi să renunţe la o iotă din plăceri, încât le practică pe cea mai întinsă scară şi în orice împrejurări. Dacă, din cauza acestora, există deschise sălile de spectacol în ţările cari poartă răsboiul, e greşit a spune că prin distracţiile din acele să li se uită durerile şi se creiază bune dispoziţiuni sufleteşti şi trupeşti. Cei cari intră prin asemenea săli nu simt de loc durerile, fiindcă ei nu sunt solidari cu chinul ţării şi nu creiază de loc dispoziţiunile sufleteşti şi trupeşti, prin cari se menţine bărbăţia ţării. Aceştia formează cei din urmă indivizi dintr'o ţară fiindcă ceice duc greul, ceice stau şi sufăr, aceia nu se

gândesc la sălile de spectacol. Dacă se duc la ele, e numai rar şi-şi satisfac nevoia de plăceri pe alte căi, prin plimbări în grădini, în locuri cu apă şi verdeaţă, în vorbiri cu prieteni.

Eu nu cred că atâtea văduve ale războiului au alergat la cinematograf şi la teatru, ca să uite durerile. Nu cred că mamele cu fiii perduţi s'au dus aiurea decât la biserică ca să-şi plângă odorul lor, şi cel mai străin gând de ele a fost de a cutreerà cinematografele. Starea sufletească pe care o cere umblarea prin sălile de spectacol e aceea a lipsei de griji, a bunei stări de jur împrejur. Abià nu-ţi merge ceva bine, şi-ţi piere orice gust de distracţii. Văduvele şi mamele numai în starea sufletească de a-şi înecà amarul în sălile de spectacole nu sunt. Oricât, ca ideie, ţi-se spune că acolo uiţi durerile, în practică durerea doboară pe om şi-ţi răpeşte veselia şi buna dispoziţiune pe care o ai când te duci să cauţi plăcerea. Ca să poţi gustà plăcerea spectacolelor, trebue s'o ai dejà într'o măsură în sufletul tău. Când supărările ţi-au luat-o, nu te poţi veselì cu ce-ţi dau spectacolele. E atât de experimentat acest lucru de fiecare din noi, încât nici nu e nevoie de lungă demonstraţie. Ia să ne întrebăm noi de atâtea obiceiuri cari stăpânesc vieaţa noastră, în raport cu chestiunea pe care o discutăm. Ia să luăm doliul care se poartă după perderea cuiva din familie. Nu atrage după el abţinerea dela anumite spectacole? De ce? Numai ca convenienţă, ca obiceiu fără bază? Nu, el are de bază faptul sufletesc că întristarea unei perderi ia cuiva gustul de plăceri. Şi acest fapt atât de firesc, atât de fixat în noi, atât de adânc, nu mai există acum, ci din contră sălile de cinematograf şi teatrele trebue să fie urmarea tuturor suferinţelor?!

N'am zice nimic să fie aşà. N'am aveà nimic împotrivă ca cei chinuiţi să-şi înece amarul pe calea aceasta. Dar nu se vede să fie aşà. Până să interpretăm în felul acesta pretrecerile din străinătatea răsboinică, vedem că la noi nu e aşà. Nu oamenii cari sufăr sunt cei cu

goana după spectacole, ci tocmai cei cari nu sufăr. Aceştia nici nu-şi au plăcerea ca o condiţiune a productivităţii lor, fiindcă cei mai mulţi nu produc nimic, nici nu caută în plăceri ştergerea suferinţelor prin cari au trecut. De aceea nu se poate explicà multa umblare prin sălile de spectacole prin suferinţa abătută asupra societăţii. Nu, fiindcă prin asemenea săli nu umblă cei cu adevărat chinuiţi; aceia stau acasă.

Citeşti cu uimire cât de uşor se aruncă frazele şi cu ce observări nedrepte este hrănit publicul nostru, când i-se spune, de exemplu, de dl Petronius, că cei cari întreţin lanţul plăcerilor trezesc energiile. Prin urmare cei cari nu petrec sunt mai puţin energici! E mai puţin energic dl Iorga, care nu are vreme pentru ocupaţiunile sale şi care nici nu se mai poate gândì la plăceri! Şi câţi nu sunt cari desvoală o intensă activitate, oameni pasionaţi pentru muncă şi cari nici nu ştiu dacă mai există plăceri! Pentru câţi nu este munca adevărata lor plăcere! Câţi nu sunt cari la foarte rari intervale se duc la o nevinovată distracţie! Câţi pe cari-i lasă nevestele, fiindcă ocupaţiunea nu le permite să le procure plăceri!

Şi aceştia sunt cei mai productivi, cei mai harnici şi mai energici. Şi dacă ar fi mulţi din aceştia, de sigur că faţa ţării noastre ar fi alta. Din cercurile lor se aude tânguirea că în oraşele noastre se petrece prea mult şi contra lor vine şi spune dl Petronius: «Nu, e bine că se petrece, fiindcă aceasta produce energie»! Energie care nu se vede la cei cu petrecerea decât numai pentru a-şi susţineà plăcerea. Căci, dacă e vorba de energia în alte ocupaţiuni, acolo n'o găseşti şi poate că nici n'au ocupaţiuni prin cari să producă ceva.

La închinătorii plăcerilor, nici nu sunt căutate ele ca producătoare de energie ori pentru regenerare trupească ori pentru înviorare sufletească. Nu, nimic din acestea. Sunt căutate ca distracţii, ca omorâre a timpului, ca nişte friguri, cari să ocupe vieaţa cu ceva. Ce spune dl Petronius despre rolul plăcerilor în vieaţa omului,

se potriveşte decât pentru omul care munceşte, pe când sălile de spectacole sunt prinse de cei cari nu muncesc. Şi ce spune despre efectul unor anumite plăceri, e adevărat numai despre unele. In ce priveşte însă cele mai multe din producţiunile sălilor de spectacole, cele mai multe nu corespund trebuinţei de regenerare a omului, pentruce de multeori i-se dau lucruri cari mai rău îi strică. Oare regenerare se găseşte la Alhambra ori la casinourile din Sinaia şi Constanţa? Şi dacă exemplele acestea sunt din cele mai grave, parcă chestiunea e altfel cu alte săli de distracţie publică! Aş vrea să ştiu în care din ele îşi soarbe energia sa dl Iorga?

Deci dacă, în genere vorbind, în practică nu se prea găseşte regenerarea cea necesară şi distracţia vrednică, urmează că ceice se află prin asemenea săli nu găsesc regenerare. Şi fiindcă toţi ştiu ce se găseşte în ele, înseamnă că ceice au nevoie de regenerare nu se duc prin asemenea săli, fiindcă n'o găsesc. Poate doar ca variaţiune la lungi intervale.

Cât priveşte plăcerile pe cari arta reală le produce şi cari într'adevăr ridică pe om mai presus de el însuşi şi-l regenerează, pentru acestea sunt atât de puţini, încât despre această disparentă elită nici nu mai vorbim. Nici nu-i are pe ei în vedere dl Petronius, când vorbeşte de creşterea energiilor şi de creşterea puterilor prin uitarea durerilor vieţii.

Deci vorba aceasta cu creştere de energii şi cu uitare de dureri e o vorbă a cărei realitate nu se observă. E un simplu papagalism, pe care-l tot repetăm, dar pe care nu ne ostenim pentru a-l vedeà în vieaţă şi a-l constatà că nu corespunde cu ce se petrece în practica zilei.

Faptul e adevărat numai teoretic, şi ar fi foarte frumos să fie aşà şi în practică. Deocamdată practica însă nu vrea să ştie de teorie şi ea se avântă spre plăceri fără a întrebà de scop sau la ce-i serveşte. Omul vrea să petreacă, fiindcă înţelege vieaţa ca o beţie. Ea

trebue trecută între emoţiuni, friguri, palpitaţii şi uitări ameţitoare, să mâncăm şi să bem, că mâne murim.

La noi nu e plăcerea (cel puţin încât se observă în practica zilnică a oraşelor) ca o alternare a muncii, ca o intermitenţă plăcută şi recreatoare, faţă de greul zilelor din săptămână, ca o oază verde cu rispir liber în drumul hărniciei productive. De-ar fi numai aşà, ce fericită ţară am fi!

Deci nu avem funcţionarea regulată a plăcerii în felul pe care fiecare am dorì să-l vedem. Nu, e o alergare ameţitoare a unora cari n'au drept la ea, fiindcă nu muncesc; şi apoi e plăcerea brută, în mişelii fizice şi spectacole desmăţate la mulţimea cea care nu ştie cum să petreacă, cum să se recreieze. E foarte mic numărul înţelepţilor cari petrec cu cartea în mână, în plimbări cari odihnesc ochii şi-ţi dau pulsul plăcut al vieţii.

Şi în mijlocul acestei neregule, dl Petronius vine să mai argumenteze dreptul plăcerii! Ce! de asta erà nevoie? Trebuià să se alarmeze pentrucă a cerut unul mobilizarea actorilor şi deci restrângerea teatrelor? Parcă lumea cea atât de setoasă de plăceri erà să-l asculte pe acest *unu!*

De aceea nu erà nevoie de intervenţia d-lui Petronius, şi dacă s'a apucat să vorbească în această chestiune, trebuià cu totul în alt sens. Când lumea e plecată pe un povârniş neregulat, e păcat de osteneală să vii să-i argumentezi că e bine ce face. Par'că aici e vorba să stabilim principiul în ce priveşte necesitatea ori inutilitatea plăcerii în vieaţă! Aceasta nu se discută, ci e vorba de aplicarea care se face. Ei bine, aplicarea nu e conformă principiului, fiindcă nu vedem plăcerea funcţionând după rostul ei cel drept şi adevărat.

Deci, când aceasta este starea, trebue să intervii şi să combaţi în punctul în care se păcătueşte, nu în cel în care nu se păcătueşte. Ei bine, nu se păcătueşte contra principiului plăcerii, fiindcă lumea petrece, şi nu e caz de îngrijorare pentru principiu, dacă un oarecare

a cerut mobilizarea actorilor. Dar e cazul de a te neliniştì când vezi cum se petrece şi cine petrece şi când se petrece.

Asta e la baza actualităţii româneşti, domnule Petronius, şi de asta nu te ocupi. Dar te-ai alarmat pentru un singur glas care cereà o mărginire a spectacolelor teatrale!

IV.

Pentru a se vedeà însă că alarma trebue dată şi combaterea trebuie urmată în contra felului cum se caută plăcerea şi, deasemenea, pentru a ne convinge că răul e în altă parte, şi anume în alergarea după petrecere cu orice preţ, ca singura lege şi năzuinţă a vieţii şi ca suprema pasiune spre care face să alergi, — nu avem decât să urmărim puţin ziarele, pentru a vedeà că lumea se alarmează în felul în care ne alarmăm noi, nu în felul cum scrie dl Petronius. Simţirea normală e acea care irezistibil se exprimă de pe buzele omului, când vede atâta pasionată alergare după desfătări. Şi toţi aceştia sunt foarte mulţi şi se alarmează într'un singur fel, nu în cel al d-lui Petronius, ci dimpotrivă. Chiar numai ziarul *Viitorul* de l-am luà, în care scrie domnia sa, şi încă găsim foarte mulţi, cari zic ce zicem noi. Căci aceasta e simţirea unanimă care străbate pe om în faţa dezmăţării care se observă.

Astfel, iată ce cetim în *Viitorul* dela 5 August 1916 sub titlul «Bucureştii petrec»:

«Aceasta-i formula cu care călătorii străini zugrăvesc aspectul Capitalei noastre în vremile de criză mondială prin care trecem.

«Şi tot aceasta-i impresia obicinuiţilor Căii Victoriei şi ai localurilor ce capătă vieaţă, mai curând sau mai târziu, după apusul soarelui.

«Şi, desigur, ca primă impresie, lucrul este exact.

«Magazinele de obiecte de lux fac afaceri mai strălucite ca totdeauna; aceasta şi încurajează specula.

«Cafenelele, grădinile, varieteurile, cu sau fără «revista» respectivă, şi teatrele de vară sunt pline, sgomotoase şi respiră o bună dispoziţie nepăsătoare, mai evidentă, mai generală ca totdeauna.

«Desigur Bucureştii sunt mai veseli ca totdeauna.

«Iar în acelaş timp ziarele sunt pline de reclamaţiile împotriva acaparatorilor şi a tot felul de bandiţi care fac vieaţa populaţiunei bucureştene foarte anevoioasă....

«Cum se împacă aceste două fapte atât de diferite şi atât de contestabile totuşi? Petrec sau plâng Bucureştenii?

«Perplexitatea aceasta se poate uşor împrăştià, dacă ne întrebăm: cine petrece? Căci de fapt Bucureştenii sunt departe de vesela fericire pe care le-o acordă trecătorii grăbiţi.

«Petrece micul număr de neo-îmbogăţiţi, parveniţii de ultima oră şi prin «lovituri» fulgerătoare, care nu au vreme să aştepte pentru a gusta deliciile unei vieţi la ale cărei zăbrele au înghiţit în sec şi au scrîşnit din dinţi de atâtea ori.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Agenţii de propagandă ai vreunei legaţiuni străine, samsarii de cafenea, intermediarii de natură şi extracţie mai subtilă, speculatorii cari frisează codul penal şi toată «societatea» interlopă şi parazitară care şi-a făcut o profesiune de a trăì bine fără a aveà vreuna, toată această ceată de hămesiţi, uimiţi de propriul lor noroc şi temându-se să nu-l piardă printr'un capriciu al împrejurărilor, exultă sgomotos, într'o beţie insolentă, care este «petrecerea actuală a Bucureştenilor».

«Pe lângă aceştia petrec desigur şi cei luaţi de curent, fără să fie susţinuţi de norocul vreunei lovituri.

«Dar Bucureştii, adevăratul Bucureşti, acela nu petrece. El munceşte în umbră, aşteaptă şi sufere adese.

«In aceştia trebueşte căutată Capitala sufletească a ţării şi nu în banda de bacanale a drojdiei sociale, svârlite pentru un moment la suprafaţă de valul unui noroc bine cultivat».

Prin urmare cine petrece? Nu cei cari au nevoie, ci cei cari nu fac nimic.

In *Viitorul* dela 6 August a. c., iar găsim observaţiuni drepte, sub titlul «La mare sau la munte» şi cu iscălitura d-lui Gh. Umbră.

Autorul spune că se întemeiază pe observaţiunile pe cari le poate face orişicine.

«Nu este nevoie să fii nici un observator fin şi nici un om cu o mare experienţă, pentru ca să poţi vedeà, cântări şi aprecià tot ceeace se petrece în vilegiatură, precum şi scopul adevărat pentru care mulţi, foarte mulţi se instalează pe timpul vacanţei, în vre-o localitate climaterică sau balneară din ţară».

Va se zică lucrurile sunt atât de săritoare în ochi, încât înţelegi cum stau lucrurile numai dacă stai şi observi, fără ca să fii un observator fin sau un om cu mare experienţă.

Ei bine, ia să vedem ce ne spune dl Umbră din observaţiunile sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Vilegiatura este pentru mulţi, pentru foarte mulţi, numai un pretext. Scopul lor este cu totul altul, după cum se va vedeà în cele ce vom relatà mai jos, redate întocmai aşà dupăcum se petrec lucrurile şi dupăcum le poate observà oricine.

«Acest fapt este aşà de adevărat, încât toţi acei cari urmăresc altceva decât binefacerile unei cure sistematice şi stricte, nici nu sunt fixaţi până în ultimul moment la ce staţiune vor trebuì să se ducă: la aer de munte sau de mare, la băi sărate sau de iod.

«Toţi aceştia se duc la întâmplare sau după o înţelegere prealabilă cu semenii şi tovarăşii lor de «cură», acolo unde cred ei că vor petrece mai bine şi că afacerile şi combinaţiile le vor merge strună... Nici gând de sănătatea corpului, de recrearea sau luminarea mintei, de înălţarea sufletului.

«Odată ajunşi în staţiune, ei îşi încep cura lor obişnuită, întreruptă cu atâta regret anul trecut.

«Primul lor gând este cum să-şi «omoare» vremea: Prin cetit de cărţi frumoase şi instructive? nu face, prea e banal şi chiar copilăresc; prin plimbări şi excursii? prea e obositor şi apoi nu sunt ei destul de sătui de atîta plimbare?

«Şi atunci încep combinaţiile de tot felul: unele vătămătoare sănătăţei sau înjositoare sufletului, altele ruinătoare pungei.

«Foarte rar se va puteà vedeà cineva în staţiune cu o carte în mână. Şi atunci, de cele mai multe ori, o ţine de formă.

«In schimb se găseşte în poşeta multor cucoane — alături de oglinjoară, cutiuţa cu pudră, pufuşorul şi carminul — şi câte o pereche de cărţi de joc, singurele cărţi cetite cu o stăruitoare pasiune în staţiunile noastre climaterice şi balneare....

«Pe când unele cucoane îşi omoară vremea la masa de joc sau prin locuri tăinuite, mulţi copii pribegesc prin parcuri şi pe uliţi, neîngrijiţi şi flămânzi, până când, răsbindu-i foamea, se aşează la câte o masă de restaurant, aşteptând pe «maman» să vie să le dea de mâncare. Şi bieţii copilaşi aşteaptă adesea pe «afectuoasa» lor «maman» până pe la 1—2 după ameazi sau 8—9 seara. Uneori, nemai putând răbdà de foame, cer singuri chelnerului să le aducă ceva mâncare.

«Şi aşà îşi «omoară vremea» mulţi dintre vilegiaturiştii noştri...»

Vezi, domnule Petronius, care e realitatea! Vezi că plăcerile nu se aplică în principiul lor şi că aleargă după ele cei cari nu le merită prin nici o muncă şi a căror lege e plăcerea, numai plăcerea! Vezi că, după cum se spune în însuşi ziarul dumnitale, «nici gând de sănătatea corpului, de recrearea sau luminarea minţei, de înălţarea sufletului»!

De asta am spus eu că acestea sunt vorbe de papagal, pe cari le tot repetăm, după deprindere, fără să se întemeieze pe o realitate oarecare în practica zilei.

Ele au un adevăr teoretic, şi atât. Prea puţini se sinchisesc de el în însaş vieaţa.

In *Viitorul* dela 9 August a. c., se reproduce o bucată dintr'un articol publicat în *Universul* dela 8 August a. c., de studenta Rieta Sachelarie, sub titlul «Mentalitatea femeii». Se reproduce, pentrucă se recunoaşte dreptatea observărilor domnişoarei care trebue lăudată pentru faptul că aruncă vălul şi mărturiseşte adevărul atât de verde. *Viitorul* singur o recunoaşte prin cuvintele:

«Adevărurile acestea sunt cu atât mai preţioase cu cât sunt spuse de o reprezentantă a sexului frumos».

Iată ce spune d-şoara Sachelarie:

«Astăzi, când liniştea noastră nu mai e sigură în mijlocul turburării generale, ce zice şi ce face femeia?

«Femeia română are firea veselă: «la nuntă ca şi la mort». Se plânge de timpurile grele pe care le-a apucat, dar atâta tot. Nici o mişcare, nici o gândire serioasă măcar în vederea timpurilor prezente atât de turburi şi cele viitoare atât de nesigure.

«Lipscanii mişună de lume mai mult ca totdeauna; e o furie neînţeleasă care le-a apucat pe femei, ca să se gătească. Agitaţia lor e mai mare chiar decât a guvernului.... Ce-i pasă ei de timpurile grele, nu ea se interesează de aceste chestiuni, doar de ce are bărbat! Dar pe nenorocitul acesta nu l-a întrebat niciodată cum poate să-i satisfacă toate gusturile, mai ales acum, când mijloacele de câştig, exceptând contrabandele, nu s'au mărit în proporţie cu scumpirea traiului.

«O asemenea mentalitate cu drept cuvânt ne face să regretăm femeile de altă dată, cari îşi păstrau demnitatea în cadrul restrâns al ocupaţiunilor lor».

De sigur, toate aceste femei blamate de d-şoara Sachelarie nu umblă după altceva decât după plăceri, şi vedeţi că, contrariu d-lui Petronius, lumea simte ca adevărate cuvintele ei şi le reproduce ca o recunoaştere a adevărului, în însuşi ziarul la care scrie şi dl Petronius. Ceva despre justificarea acestei setoase porniri după gustarea plăcerilor, fără nici o preocupare de ne-

voile vremii, de ce arde în jurul tău... nimic. Nu există o asemenea justificare, prin cunoscutul principiu al plăcerii şi nu are nici un drept să se raporteze la toţi psihologii, dela Aristotel şi până la psihologii de azi, tocmai fiindcă o asemenea justificare e antipsihologică, adică e potrivnică simţirii reale şi normale omeneşti. Natura omului nu se poate distrà decât în anumite condiţiuni, pe care cazurile descrise de d-şoara Sachelerie nu le prezintă. Acolo se arată alergarea după desfătare, mai pre sus de orice şi indiferent de orice. Şi acestei apucături mai dă-i şi argumente că aşà trebue să fie şi că e normală!

Şi notaţi acum: Toate articolele citate înfăţişează diferite laturi din societatea noastră şi sunt unanime în constatarea că există la noi o nesăbuită alergare după plăceri. Intr'o parte se neglijează creşterea copiilor, în alta te neglijezi pe tine însuţi, în altă parte îţi neglijezi casa; pretutindenea însă numai de dorul plăcerii!

Ei bine, oare e îndreptăţită această stare!?

Să las *Viitorul* şi să venim la *Naţionalul*. Iată ce citim în numărul dela 2 August 1916 al acestui ziar, despre noua pacoste a revistelor dela teatrele de vară:

«Jocurile de cuvinte cari frizează pornografia, alegerea situaţiilor care în vieaţa monotonă de toată ziua provoacă indignarea familiilor cu rânduială, cântecile şi gesturile, care determină o atmosferă de scandal în lume, sunt exploatate cu o stăruinţă din ce în ce mai tenace de autorii de «reviste», ca, fiecare să-şi arate podoaba lui de invenţie — să ne fie ertat cuvântul — teatrală.

«Dar dacă autorii de «reviste», cari se dovedesc mai capabili să-şi resfeţe activitatea «literară» de a etalà noui sensuri, pornografii şi trivialităţi sunt cântate de întreprinzătorii teatrelor de vară, transformate toate în teatre de varietăţi — aceasta arată că şi publicului îi convin distracţiile de gust scăzut.

«E un concurs reciproc între publicul dornic de reprezentaţii cât mai puţin perdeluite şi autorii de «reviste»

la un loc cu antreprenorii, de a duce cât mai departe tentaţiile distracţiilor echivoce.

Intr'o vreme, reprezentaţii de un cadru identic «revistelor» de azi, erau rezervate «numai pentru domni şi doamne». Acum libertatea s'a arătat mai tolerantă.

«Copiii şi fete duc dela reprezentaţiile picante ale revistelor ecoul situaţiilor celor mai frapante şi fredonările cântecelor celor mai echivoce.

«Dar dacă din acest concurs câştigă unii, — e doar epoca celor mai necontrolabile câştiguri, — sunt alţii cari pierd, pierd enorm prin desmăţarea distracţiilor şi aceştia sunt domnii şi doamnele, cari îşi duc de obiceiu domnişoarele să vadă şi să audă».

Ce se constată de aci? Că distracţiile degenerează, că ceeace erà odată numai «pentru domni şi doamne», îşi face drum mai departe şi se dă azi fără restricţiune, până şi copiilor. «Revistele» sunt acum un nou mijloc de distracţie ruşinoasă, fiindcă e o întrecere de trivialităţi. Şi publicul stă şi ascultă şi se distrează. Şi autorul rândurilor citate nu poate să nu spuie că avem de a face cu un rău, cu o stricăciune care se întinde. In loc ca din distracţie să urmeze ce trebue să urmeze, uşurarea cugetului, recrearea, rezultă îmbolnăvirea sufletească. Gustarea sensaţiilor vulgare nu are rezultatul înviorător care se caută şi care e singura îndreptăţire a distracţiilor. Dar merge sub numele de distracţie şi se găseşte cineva să le apere sub orice formă şi pentru oricine şi în orice condiţiuni, fără a face distincţiunile de rigoare, fără care cele mai multe distracţii sunt o ruşine.

Cu asemenea distracţii de sigur că nu putem spune că se îndeplineşte rolul legiuit al distracţiilor. Şi când aceasta e starea în ţară la noi şi când această stare se înrăutăţeşte, fără a fi cu nimic stângenită de seriozitatea clipelor prin care trecem (motiv la care dl Petronius nu se uită, dar care totuşi este un motiv) — urmează că stăm rău cu distracţiile şi că, precum şi în alte părţi ale vieţii noastre româneşti, avem numai nu-

mele unor lucruri, fără un pic însă din fondul sănătos al lor. Ai distracţiile ca nume, dar în ele ai otravă, nu ce serveşte pentru adevărată recreare.

In asemenea împrejurări, mai apucă-te şi le mai apără. Parcă acesta ar fi pericolul, că o să le desfiinţeze cineva! In felul însă cum sunt, noi găsim toată dreptatea celui pe care-l combate dl Petronius. Mai bine este să fie mobilizaţi «artiştii» dela teatrele de varietăţi decât să continue a mai otrăvì lumea. Şi aceasta otrăvire iată că se vede, şi lumea care-şi dă seama de ce este, o denunţă ca atare.

V.

După acestea toate, putem încheià, deşì se mai găsesc încă ziare cari ar puteà servì ca document, mai cu seama că asemenea material se adună pe fiecare zi. Mă mai uit pe «nota» dlui Petronius şi văd că încheie legându-se de moralişti. După ce că sfaturile lor nu sunt ascultate şi că rezultatul neascultării se vede în dezmăţarea de care însuşi *Viitorul* cu drept cuvânt se plânge, tot moraliştii de vină că nu lasă slobodă această dezmăţare şi o turbură cu protestele lor!

Cuvintele persoanei pe care-o combate dl Petronius şi despre care spune că unii le socotesc ca «un gest demn naţional», domnia sa le declară apel la melancolie şi deprimare». Mărturisesc că şi eu sunt printre aceştia şi că şi mai hotărât sunt acum, după ce am citit cum te judecă dl Petronius. Şi sunt mai hotărât în această părere, fiindcă în faptele citate până acum se găseşte o prea nefericită cale pentru trezire de energii mincinoase — energii spre uşurătate şi desfrâu.

Dl Petronius găseşte cu cale să declare că apelul pe care-l are în vedere este «o greşită cale pentru trezirea energiilor». Fie, aşà vede dumnealui şi nu-i putem face o vină că vede aşà. Dar nu putem vedeà cum se trezesc energiile pe cealaltă cale, fiindcă nu vedem valorile materiale şi morale ce rezultă din goana fără frâu după plăceri. Dimpotrivă, ni se pare că tocmai

în ele se secătuieşte fiinţa omenească şi se pleacă pe povârnişul plăcerilor distrugătoare şi de prost gust. Ce e drept, stricare găseşti în ele berechet, iar cât despre energii nu le poţi secerà din cercurile cari se distrează la noi, cum am văzut prin înseşi documentele din *Viitorul*.

Şi dacă lucrurile sunt aşà şi morala nu este ascultată, ea nu trebue batjocorită, fiindcă doar rolul ei de e de a introduce un echilibru în desechilibrata vieaţă a omului şi a o face mai productivă. Punând pe om în contact cu o mai înaltă concepţiune despre vieaţă, ea tinde să-l puie în poziţiunea de a întrebuinţà în chipul cel mai bun energia pe care o are şi de a n'o risipì. Tocmai în contact cu partea morală omul face o mai bună întrebuinţare de sine şi se află într'un adevărat câştig. Cu drept cuvânt spune cineva în «*Viitorul*» dela 5 August 1916, care mi-se pare că este tot dl Petronius: «Ceeace se cucereşte prin victorie asupra sufletului nostru, sau mai bine zis a acelei părţi din suflet ce e legată cu trecutul, cu ignoranţă, cu prejudecăţile, cu egoismul, această singură cucerire morală şi intelectuală este importantă, este de dorit, şi este sigură».

Da, cucerirea e prin suflet, mai întâi asupra ta însuţi, asupra obiceiurilor tale, asupra pornirilor vătămătoare, asupra vederilor greşite cu cari te-a hrănit mediul. Trebue să te schimbi, ca să fii mai bun, şi atunci morala nu este de prisos, fiindcă ea se ocupă să îndrepte gândurile tale în aşà fel, încât tu să fii în stare să îndeplineşti această schimbare. Ea voieşte ca obiectul preferenţelor tale să fie aiurea, şi deci, prin iubirea către ele, să ai destulă forţă ca să renunţi la altele.

Cuvintele de mai sus din «*Viitorul*» vor servì pentru a răsturnà şi alte cuvinte ale d-lui Petronius. Căci zice domnia sa în «nota», din motivul căreia ne-am apucat a scrie: «Omul este aşà cum este, iar nu cum ar dorì să fie moraliştii prea ursuzi»!

Dacă omul este aşà cum este, dacă asta înseamnă că el este un bolovan care nu se mai poate schimbà, atunci cum ai să mai poţi cucerì ceva «prin victorie

asupra sufletului nostru»? Acest suflet al nostru nu mai poate fi cucerit, fiindcă el este o stâncă imobilă, care nu poate fi urnită din calea ei de către «moraliştii prea ursuzi».

Aceasta e nimic mai mult decât negarea educaţiunii. Căci educaţiunea înseamnă schimbare, îndreptare, îndrumarea în altfel a unor apucături. Dacă «omul este aşà cum este», atunci s'a sfârşit cu silinţele de a mai face ceva cu el. Atunci moraliştii sunt nişte oameni fantastici, cari se ocupă cu imposibilităţi. Ce este din natură este aşà cum se vede, şi poruncitorul «trebue!» n'are decât să piară.

Asemenea convingeri, băgate în capetele oamenilor, îi va ajutà şi mai mult să înainteze pe povârnişul plăcerilor în cari se află. Vor spune că «sunt aşà cum sunt» şi că, deci, situaţiunea aceasta aşà rămâne.

Experienţa însă învaţă că omul se poate schimbà şi de sigur că şi dl Petronius nu crede altfel. Nu se poate ca domnia sa să creadă enormitatea pe care a scris-o, dar dacă a scris-o, trebue, s'o luăm şi noi cum este şi să ne ocupăm de ea. Nu putem trece peste o asemenea ideie periculoasă şi nenorocită, fiindcă se face un rău serviciu societăţii prin răspândirea ei. Lumea trebue să creadă şi să ştie că omul se poate îndreptà, fiindcă în proverbele lui Românul spune că «învăţul are şi desvăţ», că «tot păţitul e priceput», deci că poţi trece dela o stare la alta.

Moraliştii luptă în scopul acesta, şi dacă silinţele lor se îndeplinesc atât de greu, dacă nu se realizează nici puţinul, din multul pe care-l cer, nu trebuesc ridiculizaţi, pentruca nu cumva pe urmă să nu mai aibă crezare nici măcar ideile pe cari le seamănă.

Toată dreptatea o are un moralist care nu e ursuz, când spune: «Invăţămintele moralei, cari par arbitrare celorce privesc pe deasupra şi par făcute pentru a se pune deacurmezişul faţă cu ardoarea noastră de a trăì, n'au în definitiv decât o ţintă: să ne ferească de nenorocirea de a fi trăit fără folos. De aceea ele ne tot aduc

la aceeaşi direcţiune şi au toate acelaş înţeles: Nu-ţi risipì vieaţa; fă-o rodnică! Invaţă-te s'o întrebuinţezi bine, pentruca s'o împedeci de a se perde. In asta se rezumă experienţa omenirii».[1]

Deci morala şi moraliştii au un rol pozitiv şi ţinta de a asigurà mai bine bazele acestei vieţi, pentru a o împedecà să se risipească fără folos. Ei nu proscriu plăcerea din mijlocul vieţii, întru cât aceastâ serveşte acestei ţinte, de a asigurà bunul curs al vieţii. Dar e firesc ca ei să privească cu ochi răi şi să strige contra apucăturilor cari dărâmă vieaţa şi o abat dela rostul ei creator. Şi probabil că trebue să fie mare pericolul în societatea noastră şi trebue să fim departe de a aveà o vieaţă bine asigurată în rolul ei creator, dacă vedem atâţia oameni cari constată răul şi se plâng, chiar fără a fi moralişti de profesie.

Prin urmare răul prezent nu e din partea moraliştilor, că ar cere prea mult, ci e din partea cursului vieţii, care se vede foarte mult abătut dela ceeace trebue să fie. Şi atunci trebue să-ţi îndrepţi cuvântul tău unde e răul şi unde e pericolul, adecă în practica reală a vieţii, nu în contra moraliştilor, cari la noi sunt prea puţini şi prea tăcuţi.

Nu de prea mulţi şi de prea pretenţioşi moralişti avem noi a ne plânge, ci dimpotrivă. Ei sunt prea necesari, faţă cu răutatea vremii. Dacă a fost nevoie anul acesta să se puie la cale înfiinţarea unei *Ligi pentru educaţiunea cetăţenească*, probabil, e pentrucă nu se vede opera moralei şi nu sunt cei cari să arate josnicia vieţii care pătează atât de mult societatea noastră.

Aceasta e realitatea şi contra acestei realităţi trebuià să strige dl Petronius, nu contra moraliştilor de cari se simte prea multă nevoie, dar pe cari, din nefericire, nu prea-i avem.

Arhim. Scriban.

---

[1] C. Wagner, *La Vie simple*, Paris, 1913, p. 16.

Sectarismul religios.

— Soluţiuni pentru combaterea lui din partea bisericii şi a statului. —

I.

In vremea din urmă se vorbeşte tot mai stăruitor despre sectarismul religios ce a spart şi sparge în unele locuri credinţa poporului nostru. Cred că e de prisos să mai accentuez ce primejdie înseamnă acest sectarism pentru biserica noastră. Stând în faţa unei serioase primejdii, despre altceva nu poate fi vorba decât să căutăm a ne apără cât mai îngrabă şi cât mai cu succes împotriva ei. Voi spune unele mijloace de apărare şi combatere pe cari le scot eu a fi bune:

1. Nu mai încape îndoială că arma cea mai tare şi mai bună împotriva sectarilor e predica, vestirea, tălmăcirea cuvântului. Hotărât, acum cu vremile schimbate poporul nostru e mai pretensiv în toate celea. Par'că şi în biserică nu-l mai mulţumesc numai slujbele din Molitvelnic şi Liturgier, ci aşteaptă ceva mai mult: tălmăcirea Scripturilor prin cuvânt viu.

Cei mai mulţi din fiii noştri rătăcesc şi trec la sectari tocmai din pricina că acolo se cetesc şi se tălmăcesc — fie chiar şi rău — Scripturile. Dintre argumentele lor cel mai des şi mai cu succes folosit împotriva noastră a preoţilor e acela că «nu învăţăm pe oameni».

In faţa lor preotul trebue, va trebuì dar să se apere neîncetat şi să-i combată neîncetat cu arma cuvântului luminat. Ca să poată face acest lucru preotul trebue să cunoască Scripturile şi dacă nu le cunoaşte, să le cetească şi să le înveţe.

Ar face şi face un efect penibil în popor când un preot nu s'ar puteà prinde şi nu ar puteà combate cu citate pe un «pocăit», pe un om de rând din popor.

Şi iarăşi oare nu ar face şi nu face un efect penibil când un om de rând «învaţă», vorbeşte cu citate şi pilde din Scripturi pe toate drumurile, iar preotul, învăţăcelul lui Isus, «slujitorul cuvântului», tace în biserică?

Tălmăcirea cuvântului să o facă apoi preotul nu numai în biserică, ci cu toate prilegiurile pe tot locul.

Dacă 2—3 pocăiţi fac oricând şi oriunde «adunarea» şi cetesc în «Testamenturi», ce l-ar puteà împedeca şi pe preot ca în Dumineci şi sărbători să-şi strângă oile de prin birturi, să scoată din buzunar şi el Testamentul şi să le cetească, să le tălmăcească drept cuvântul lui Dumnezeu?

Dacă avem şi unde avem case culturale, ce ne-ar puteà împiedeca să facem în ele şi din ele câteva ceasuri pe săptămână continuarea amvonului din biserică?

2. Un alt mijloc pentru combaterea lor este ca noi preoţii să ne ajutăm, să ne venim în ajutor unii altora. Datoria pastorală trebue să ne plece în ajutorul oricărui frate păstor care are rătăciţi în turma lui.

In locurile primejduite să facem cât mai multe coborâri în popor cu slujbe în sobor, cu manifestări religioase, cu predici bune şi luminate. De sine înţeles, cu astfel de prilejuri trebue să ne ferim a face încassări, pentrucă, oricât de juste ar fi ele, ne strică toată osteneală pastorală, dând sectarilor prilej a ridicà hulă şi neîncredere împotriva noastră.

3. Ar trebuì apoi ca conducerile noastre bisericeşti să se îngrijească de tipărirea şi răspândirea de scrieri şi cărţi de combatere în formă şi înţeles poporal. Ar trebuì să pună un premiu pentru astfel de scrieri.

4. Un alt mijloc de combatere a sectarilor este acela pe care toată lumea îl ştie şi toţi îl aşteaptă şi îl cer, dar nu mai soseşte: Biblia pentru popor, părţi alese din ea şi tălmăcirea lor. Cu adevărat este ceasul al 11-lea ca să putem duce Biblia în popor — căci altcum iată o duc sectarii şi o dau cu succes în mânile lui: o mărturie grăitoare aceasta despre dorul, dorinţa poporului de a cetì în cărţile sfinte.

5. Şi apoi noi preoţii personal trebue să ne mai apărăm cu ceva împotriva lor, cu ceva ce nu-i de mică importanţă: *cu pilda vieţii noastre*, cu purtările noastre de adevăraţi învăţăcei ai lui Isus, dându-ne seama despre

faptul că cele mai cumplite ravagii le face sectarismul acolo unde află păstori cu grave scăderi morale.

Deapururi să ne gândim că sectarii ne pândesc pe tot locul purtările cu o ură şi o lăcomie nebună să ne poată află scăderi şi să ne poată hulì pentru ele.

In faţa lor noi preoţii să fim după vorbele apostolului Pavel: «pildă de fapte bune, de învăţătură, de cinste, de cuvânt fără prihană pentruca cel potrivnic să se ruşineze neavând nimica a grăì de hulă împotriva noastră». (Tit 2, 7, 8).

Am precizat câteva păreri şi soluţiuni. Ar fi de dorit ca această problemă — să preocupe pe cât mai mulţi păstori şi conducători ai noştri, ca astfel apărarea şi lupta contra sectarilor să poată fi pornită şi purtată din partea bisericii cu succes.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar sectarismul religios este o primejdie nu numai pentru biserică, ci el este şi o nouă şi mare primejdie şi naţională. Sectarii rup orice legături nu numai cu biserica, ci şi cu neamul şi aspiraţiunile lui.

Eşind din biserică ei intră şi sar în apele sarbede ale internaţionalismului, comunismului şi fac legătură cu străinii. In faţa lor să adevereşte ce rol şi ce tărie naţională a avut şi are biserica noastră naţională.

Având în vedere rolul lor desnaţionalizator, statul străinilor de eri nu numai îi tolera, ci îi şi ajută împotriva noastră. Cătră Arad nu într'un sat se puteà cetì pe unele case cuvântul «imaház», casă de rugăciune.

Acum cu vremile schimbate, de sine înţeles statul nostru naţional nu poate sta nepăsător faţă de ei şi primejdia lor. A şi pornit o mişcare împotriva lor şi e laudabilă. Nu însă totdeauna această mişcare are direcţia cea corectă şi folositoare.

Eu socot că în lupta ce o ducem cu sectarii statul ar trebuì să ne ajute în următorul fel:

1. Să nu se uite niciodată că sectarismul în fond nu este numai o simplă «rătăcire». El este şi o reacţiune a unor stări rele şi bolnave. In cea mai mare parte sectarismul la noi este reacţiunea împotrivă ravagiilor ce le face alcoolul (de aceea e şi explicabil de ce se iveşte în părţile unde bântue mai tare acest flagel: Bihor, Criş). Dupăce lucru ştiut este că la sate ca şi la oraşe alcoolul îşi face aceste ravagii Dumineca, în ziua Domnului, pe care o batjocoreşte, şi o umple de beţii, sudalme — sectarii şi-au făcut din lucrul acesta argumentul lor cel mai convingător şi cel mai des şi mai cu succes folosit împotriva noastră. Pe 90% din fiii noştri îi perdem pentru acest lucru.

Faţă de această constatare e datoria statului ca fără cruţare şi fără amânare să închidă toate birturile şi să oprească toate vânzările de alcool în Dumineci şi sărbători.

Să ne ajute statul să facem din ziua Duminecii cu adevărat ziua Domnului, ziua sufletului, ziua celor sufleteşti, ceeace nu se va puteà întâmpla până când jidanul va sta mereu Dumineca înaintea bisericii să vânză cu «deţu» şi cu «kilogramu» otravă sufletească oilor noastre.

2. Să sisteze apoi statul «concediile» pentru petrecerile şi jocurile ce le fac birturile fără de nici un alt scop şi folos decât desfrânarea şi jefuirea pungii oamenilor.

Numai cele cu scopuri filantropice, culturale să fie permise şi în acest înţeles casele culturale ar puteà aveà preferinţă.

3. Să caute apoi statul ca pe tot locul să sisteze târgurile ce se fac Duminecile şi în sărbători.

4. Fiind apoi sectarismul şi o reacţiune împotriva înjuriilor, sudalmelor fioroase ce se fac, nu s'ar puteà oare ca statul să pedepsească pe aceia cari vatămă Dumnezeirea cu înjurături fioroase — dându-şi seama că acelea nu i întăresc temelia? De ce legislaţia română nu ar aveà şi un «Les divinae»?

5. Este apoi sectarismul o fioroasă mustrare ce-i aduce aminte şi îi spune statului că e ceasul al 12-lea să se întoarcă cu grijă şi ajutor spre noi preoţii şi soartea noastră materială, pentruca să ne putem îndeplinì marile şi grelele noastre misiuni pastorale. Să ne dea statul posibilitatea vieţii şi a muncii. Prin salarii corăspunzătoare vremurilor să oprească pe aceia — tot mai mulţi — cari sunt siliţi a-şi părăsì oile şi a plecà în alte părţi ca să poată trăì, iar nouă celora ce chinuim înainte, să ne ridice de pe umeri şi suflet piatra greului vieţii ca să putem răsuflà şi muncì.

Să ajute apoi statul salarizarea de preoţi misionari, edarea unei foi poporale şi broşuri de combatere.

Iată unele mijloace cu cari ne poate ajutà statul în combaterea sectarismului. Eu cred că aceste mijloace sunt mai bune decât violenţele. Peste tot violenţele în afaceri de credinţă — fie aceea oricât de rătăcită — nu sunt bune. Produc reacţiune. În faţa violenţei sectarii, şi aşà încăpăţinaţi fiind, vor face pe «fericiţii persecutaţi pentru Hristos».

Statul cu puterea ce o are va trebuì să le aducă numai aminte că el nu mai e cel de eri care îi ajutà, ci azi e al nostru, e cu noi, cu biserica noastră. Le va supraveghià statul adunările, mişcările de propagandă şi mai ales legăturile ce au. — Iar mai departe ne va lăsà şi ne va ajutà pe noi să lucrăm.

Am amintit unele soluţiuni pentru combaterea sectarismului. Stând în faţa unei serioase primejdii bisericeşti şi naţionale, statul şi biserica mână în mână ar trebuì să se ocupe cât mai mult şi cât mai temeinic cu această afacere şi primejdia ce o aduce cu ea.

Pr. *Iosif Trifa.*

Sunt timpurile de față prielnice pentru unirea tuturor creștinilor?[1]

Noi am vorbit altădată fără încunjur despre greutățile și piedecile, ce le va întâlnì unirea creștinilor; se cade să spunem și ceeace cugetăm despre condițiile favorabile pentru îndeplinirea acestei opere sfinte. Nu voim să ni-se atribuie intenția de a vedeà totul în colori mohorâte, de a vorbì de rău timpul nostru, de a desnădăjduì de viitor. Departe de noi asemenea tendințe.

Noi credem, că oamenii sunt astăzi mult mai aplicați a se înțelege decât în vremile trecute. Fanatismul, intoleranța, *ura evlavioasă* (să ni se ierte această expresie), nu mai aparțin epocii noastre, nici moravurilor noastre. Creștinii din diferitele comunități nu mai sunt dispuși a-și aruncà unii altora priviri răuvoitoare și provocătoare; ei nu se mai tem de a aveà între dânșii legături sociale; nu se mai socotesc a fi pătați strângându-și reciproc mâna; ei nu se mai tem de osândele canonice încheind legături de prietinie și de rudenie cu disidenții. Ortodocși, papiști, protestanți, anglicani, trăiesc în bună înțelegere, se respectă, își vin într'ajutor; fac laolaltă intreprinderi industriale, își dau concursul împreună la progresul științelor și al civilizației. Vremile de acum se deosebesc deci cu desăvârșire de cele trecute vremi, care prigoneau pe eretici, ardeau scrierile lor, organizau lupte religioase.

Dacă s'ar întoarce în lumea aceasta un credincios zelos din veacul de mijloc, care nu i-ar fi mirarea! Ce blesteme n'ar aruncà el! Ce gemete n'ar scoate la vederea raporturilor de dreptate și blândețe, ce le întreţin adevărații creștini cu disidenții, cu păcătoșii și chiar cu liber cugetătorii. El ar exclamà cu siguranță: «Credința a dispărut de pe acest sărman pământ; fidelitatea cătră Biserica sobornicească s'a stins, a evaporat; împărăția lui Dumnezeu a fost înlocuită prin împărăția Satanei».

Dar pentruce oare să înviem morții?

---

[1] Acest articol irenic scris înainte de răsboiu, în vreme de pace, poate fi cetit cu folos și astăzi, când împrejurările s'au schimbat.

Şi în zilele noastre putem vedeà veterani din evul mediu, cari îşi spun durerea lor tuturor ecourilor singurătăţii lor; cari deplâng raporturile frăţeşti şi pline de dragoste dintre membrii diferitelor Biserici creştine; cari nu văd în toate acestea decât slăbirea credinţii, indiferenţa religioasă.

Noi nu tăgăduim; există astăzi multă indiferenţă; însă indiferenţa religioasă n'a absorbit, cu toate acestea, totul. Observatorul imparţial aflà în adâncul stării sociale, până şi sub indiferenţă, spiritul de dreptate şi de dragoste, respectul faţă de credinţă şi faţă de liberul arbitru, spiritul Evangheliei.

Dacă aceste principii şi aceste tendinţe au degenerat în indiferenţă, oare nu-i greşala acelora, cari sunt încredinţaţi cu învăţarea şi cu conducerea creştinilor? Inchişi, cei mai mulţi dintre ei, într'un cerc strâmt, egoist, interesat, imobil, n'au folosit bunele tendinţe ale credincioşilor pentru a întemeià o unire evanghelică în ce priveşte credinţa şi în ce priveşte dragostea. Sleindu-şi puterile în sforţări zadarnice, pentru a hotărî progresul, au lăsat spiritele fără conducere, şi le-au aruncat astfel în seama acelei indiferenţe, de care se plâng, ca şi când ea n'ar fi opera lor.

Nesimţind în ei nici chemarea, nici aptitudinea pentru a împăcà diferitele nuanţe de doctrină, credincioşii s'au îndestulit să distrugă îngrădirile, care împedecau mişcările necesare expansiunei simţemintelor şi vieţii lor sociale; însă coducătorii lor nici nu i-au premers, nici nu li-au urmat, nici nu s'au pus în fruntea lor. Să zicem ceva mai mult, ei i-au îndreptat spre indiferenţa religioasă prin exagerări doctrinale, prin tendinţe către ignoranţă şi imobilitate, prin fapte opuse spiritului şi principiilor Evangheliei.

— Ar fi nedrept să credem, că indiferenţa a distrus cu desăvârşire orice sentiment religios, orice credinţă creştină. Lumea însetează după credinţă, ea îşi dă mari silinţe pentru a ajunge din nou la o credinţă pozitivă; indivizii şi popoarele, dupăce au gustat fructele amari ale necredinţii, ar voì să se alipească de revelaţiune, care singură e în stare să îmbie spiritelor un azil sigur şi mântuitor. Pentru a grăbì acest progres cătră religiune, nu există decât un mijloc: A lucrà şi a învăţà cu blândeţe, a predicà bună înţelegere, a respectà raţiunea, cău-

tând a o luminà şi a o conduce, a nu fi decât ecoul Aceluia, care a zis: «Ele glasul meu vor auzì; şi va fi o turmă şi un păstor» (Ioan X 16). Orice glas, care nu va fi cel al lui Isus Hristos, va răsunà în pustiu, nu va aduce pe nime la adevăr, dimpotrivă va întărì poporul în indiferenţă. Unirea exterioară, materială — pentru a zice aşà, se va constituì între oameni, căci ea este în zilele noastre o trebuinţă socială; dar ea nu va fi o unire creştină, o unire de dragoste, de devotament, de credinţă. Unirea în indiferenţă religioasă nu poate dăinuì decât până când interesele nu se opun, până când timpul şi nestatornicia omenească nu-i răstoarnă piedeci în cale. Nu există decât un singur principiu, o singură bază pentru o unire durabilă, anume adevărul şi acea dragoste creştină, ce vine dela Dumnezeu, şi care, după Sfântul Pavel, «triumfă peste toate piedecile».

Considerăm totuşi de un bun simptom pentru unirea creştină a popoarelor, această unire exterioară, care se manifestă şi care pune, aşa zicând, pecetea sa pe toate lucrările mai omeneşti, pe toate actele importante din vieaţa popoarelor. Raporturile internaţionale nu se pot regulà prin forţă; congresele caută a împăcà diferitele interese, le conseamnă în tratate, se silesc a prevenì coliziile, a le oprì, a le mai rărì, a le şterge orice raţiune de existenţă.

Prin ce aberaţie spiritul de ceartă, desbinările fără de sfârşit, luptele lăuntrice, care tind a dispăreà din societatea politică, mai există încă în societăţile creştine? Cum se face, că reprezentanţii diversităţilor naţionale sunt mai uniţi decât reprezentanţii fraternităţii, ai unităţii întru Dumnezeu? Pentruce oare aceştia din urmă sunt înapoi pe o cale, care e a lor, şi în care ar trebuì să precedeze pe toţi ceilalţi?

Tendinţele pacifice ale guvernelor au aflat răsunet în opinia generală. Cine n'a auzit vorbindu-se de *Societatea Prietinilor Păcii*, de întrunirile lor, de discursurile şi de scrierile lor? Creştinii trebue să se ruşineze văzându-se întrecuţi de oamenii politici în opera păcii şi a conciliaţiunii. Credincioşii, şi mai ales păstorii ar trebuì să-şi facă mustrări, că nu profită de aceste bune tendinţe, cărora le pot da — prin Evanghelie — o temelie solidă. Pacea nu-i adevărată şi durabilă, decât atunci, când are

ca temelie unirea în principii, în convingeri, în simțământul dragostei creștine. In afară de Evanghelie, pacea nu-i posibilă, decât cu condiția de a se pregăti omul de luptă; aceasta va fi totdeauna pacea lui Cesar: *Si vis pacem, para bellum.* Sfântul Pavel a arătat rațiunea acestui lucru. «Știința îngâmfă zice el, dragostea edifică». Intr'adevăr, câte sisteme, câte ipoteze, câte divergențe cu privire la producțiile inteligenții omenești! Deosebirile în ce privește întinderea spiritului, tendințele veacului, împrejurările desvoltării sale, spiritul de contrazicere, patimele și calculele, care influințează mai mult sau mai puțin asupra ideilor noastre, ce de obstacole în calea unirii învățaților! Istoria științei și a filozofiei nu-i oare istoria variațiunilor spiritului omenesc?

Cu toate acestea, noi vedem pe învățați, ca și pe oamenii politici, manifestând tendințe de unire. In interesul progresului inlectual, ei întrețin corespondențe neîntrerupte; își comunică unii altora cercetările, descoperirile lor; își cer reciproc sfaturi nu mai există pentru ei decât o singură patrie științifică; naționali și streini își dau mutual locuri de onoare în academii, în societățile de învățați; ei se întrunesc în congrese științifice; ei nu par a fi conduși decât de dorința de a munci într'un comun acord la triumful științii!

E trist să spunem: un mare număr de creștini și păstorii lor sunt singurii, cari urmează vechiul obiceiu de a nu se încrede unii într'alții; de a se închide în cercuri strâmte; de a anatemiză tot ceeace nu aparține societății lor particulare.

Dacă un preot catolic întreține raporturi de prietinie cu un preot ortodox, de pildă; de are bune legături cu un ministru protestant, aceasta e, în ochii lor, o monstruozitate. Cu toate acestea raporturile de convenientă și de dragoste ar puteà mult să înainteze unirea credințelor și a bisericilor. Neîncrederea, în care se țin credincioșii față de disidenți, nu trebue să dea o prea înaltă părere despre puterea Bisericii, care se arată într'atâta de exclusivă; ea nu poate insuflà nici respect, nici simpatie față de sine.

Facă Domnul, ca conducătorii spirituali ai diferitelor comunități creștine să profite de aceste tendințe spre unire, ale cărei elemente se întâlnesc la fiecare pas, pentru a lucrà în

vederea unirii inteligenţelor şi a inimilor întru Isus Hristos, întru a lui învăţătură mântuitoare!

In vremea propovăduirii creştinismului de către apostoli, Dumnezeu şi-a manifestat atotputernicia şi ajutorul Său prin mijloace extraordinare; el dădù apostolilor darul suprafiresc al limbilor (Fapte II, 4), care a înlesnit predicarea pentru toate naţiunile; al arătărilor miraculoase, prin care Duhul Sfânt îi conduceà în ţinuturile îndepărtate (Fapte VIII, 26; XVI, 9 etc.); al ajutorului extraordinar, care prescurtà pentru ei distanţele (Fapte VIII, 39). Dar minunile nu erau date cu profusiune, când mijloacele fireşti erau în număr îndestulitor. Cunoştinţa limbei greceşti răspândite în împărăţia romană, legile şi organizaţia acestei împărăţii, mijloacele comune de trasport, toate acestea au fost folosite pentru propagarea adevărului, pentru unirea societăţilor creştine născânde, pentru edificarea şi susţinerea lor mutuală.

Apostolii nu dispreţuiau mijloacele, care uşurau legăturile între diferitele ţări, pentru a sămănà în ele adevărul divin. Sfântul Pavel puse capăt desbinării din biserica din Corint printr'o scrisoare; dar câtă greutate, câtă vreme i-a trebuit, pentruca să poată ajunge la Corint această scrisoare împăciuitoare! Dificultăţile şi divergenţele, ce se iscară la Ierusalim, cu prilejul intrării păgânilor în biserica lui Isus Hristos, au fost aplanate prin întrunirèa apostolilor în sinodul din Ierusalim; dar câte piedeci n'au avut ei să învingă pentru a formà această primă adunare generală, modelul tuturor sinoadelor ecumenice! In primele veacuri ale existenţii Bisericii creştine, adevărul a fost de atâteaori explicat, definit, apărat printr'un comun acord al păstorilor Bisericii universale, şi exprimat, când în sinoade, când prin scrieri. Dar câte greutăţi, întâmplări, vicisitudini trebuiră să îndure atât păstorii, cât şi scrierile lor, până ce să ajungă la destinaţia lor! Iţi trebuià o dragoste înfocată faţă de adevăr, un devotament în stare să suporte orice încercare către Biserica lui Hristos, o sete după unire, pentruca să obleşti toate greutăţile, care veniau din starea societăţii din epoca aceea.

Dacă oamenii astăzi sunt mai slabi în credinţă şi in dragostea creştinească, Provedinţa le-a făcut mult mai uşor învă-

ţământul religios şi mijloacele pentru a ajunge la comunitatea de credinţe şi de simţeminte.

S'au făcut studii aprofundate asupra diferitelor ţări, asupra moravurilor, credinţelor lor; limbile sunt mai mult sau mai puţin cunoscute; există, în sfârşit o limbă, care, desigur, e astăzi mai răspândită în întreg universul, decum a fost limba grecească în epoca apostolică. Franceza este astăzi o limbă universală; nu suntem oare datori să ne facem stăpâni cât mai în grabă pe acest mijloc, ce ni-l oferă Pronia ca să lucrăm la comuniunea crediinţii şi la pacificarea religioasă a întreg rotogolului pământesc? Corespondenţa, călătoria au devenit uşoare. Poşta, telegraful, circulaţia repede, ce a deschis-o puterea aburilor, toate aceste progrese ale industriei n'ar fi oare de nescuzat lucru, dacă omul nu le-ar utilizà pentru a servì prin ele cele mai de căpetenie interese ale omenirii, adecă interesele credinţii, ale păcii, ale bunei înţelegeri, toate interesele morale, fără care progresul material n'ar fi altceva, decât un mijloc pregătitor pentru o ruină universală. Prejudiţiile, răstălmăcirile sunt mai puţin scuzabile în zilele noastre decât în timpurile trecute, deoarece lumea are la îndemână o mie de mijloace de a se lămurì, de a se explicà.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Partizanii îndărătnici ai unor epoci, ce nu pot să mai existe, ne spun: Desvoltarea mijloacelor de comunicaţie nu serveşte, decât la depravarea şi la satisfacerea apetiturilor vieţii materiale; progresul industrial sau intelectual este mai curând vătămător decât avantagios pentru creştinism. Noi le răspundem: Toate mijloacele sunt nevinovate, indiferente în ele înşile; utilitatea lor atârnă de scopul, la care le foloseşti; ele propagă materialismul pentru materialişti; propovăduesc adevărul, morala, pacea religioasă, când vor fi în slujba creştinismului.

Pentruce misionarii conciliaţiunii, ai păcii religioase, adversarii abuzurilor întroduse în biserica creştină ar aveà mai puţin de nădăjduit pentru opera lor, decât partizanii erorii pentru sistemele lor şi decât industriaşii pentru industria lor?

După părerea noastră ei au totul de aşteptat din laturea aceasta; căci orice lumină, orice expansiune le este mai folositoare, decât oamenilor cu vederi înguste. Tendinţele cătră uniunea religioasă, cari se manifestă în toate părţile, dovedesc

acest lucru, tendinţe, cari au pătruns chiar şi printre oamenii mai puţin dispuşi să sprijinească această ideie generoasă.

Noi găsim prin urmare în epoca noastră destule semne favorabile păcii religioase, triumfului adevărului, nimicirii abuzurilor; noi suntem firm convinşi, că timpurile de faţă sunt prielnice pentruca toţi oamenii de bunăvoinţă să se pună pe lucru spre a grăbì isbânda acestei opere mărețe.

Prelucrare de: I. Beleuţă.

Meditaţii religioase şi exerciţii spirituale.

Preoţimea noastră s'a preocupat prea puţin până acum de această lature a îmbogăţirii sale sufleteşti prin meditaţii religioase zilnice şi exerciţii spirituale în comun. Preocupările din trecut şi chiemările diferite, pe care a trebuit să le îmbrăţişem, ne-au abătut prea mult dela terenul propriu al activităţii preoţeşti, acela de a duce pe Hristos în mijlocul oamenilor. Vremile noui, cu împrejurările de vieaţă schimbate şi problemele spre care e chemată cu putere biserica noastră ortodoxă românească, ne impun o *concentrare sufletească,* în primul rând nouă preoţilor, pentruca la vreme să putem învăţà pe alţii acelaş lucru, fără de care nu se poate o vieaţă religioasă conştientă şi intensivă.

Formalismul prea ne-a covârşit. Ne-am mărginit aproape numai la acte externe ale unui bogat cult religios, care ne-a absorbit cu totul. Cerinţele noui ale unei vieţi cu adevărat religioase ne mână cu tărie spre *interiorizarea* religiunii spre a face din ea un principiu de cugetare şi de vieaţă. Unul din mijloacele cele mai potrivite pentru aceasta, sunt meditaţiile religioase cărora trebue să le facem loc în ordinea de zi a vieţuirii noastre, şi exerciţiile spirituale pe care trebue să le practicăm măcar odată pe an, căutând, cu prilejul adunărilor preoţeşti, să le facem cât mai bine. Importanţa şi folosul lor se vor vedeà şi din cele de mai jos.

Şi fiindcă în româneşte abià dacă avem ceva în acest sens, voiu căutà să dau întâi orientări de pregătire şi apoi meditaţii asupra unor obiecte, pe cari le voiu scoate din cărţile de *Hugo Hurter:* Enwürfe zu Betrachtungen für achttägige geistliche Übungen şi Beiträge zu geistlichen Übungen für Priester und Kleriker. Autorul are în vedere îndeosebi exerciţiile spirituale, pe cari le-ar face preoţii în curs de 8 zile consecutive. Dar nefiind altceva aceste exerciţii spirituale decât meditaţii religioase grupate în o formă sistematică, materialul pe care îl voiu dà va orientà pe oricine şi asupra felului cum trebuesc făcute meditaţiile religioase zilnice ale preotului, precum şi asupra felului cum trebuesc aranjate *misiunile interne* în despărţămintele preoţeşti, prevăzute în regulamentul de organizare a acestora în cadrul Asociaţiei clerului.

I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a puteà întreprinde meditaţiile religioase ca şi exerciţiile spirituale cu folos, în spiritul cel adevărat şi cu cuvenita dispoziţie sufletească, se cade mai întâi să ne dăm seama în scurt *ce sunt* acestea, *de ce* să le ţinem şi *cum* trebuesc ţinute.

Ce sunt meditaţiile şi exerciţiile spirituale? Pentru a da un răspuns cât mai clar ne vom servì de oarecari asemănări din vieaţa de şcoală, cunoscută tuturora. Meditaţiile şi exerciţiile sunt — am puteà zice — un fel de *examen,* o *şcoală* şi o *recreare.*

Un examen. Ce este un examen ştim cu toţii. Noi toţi trebue să facem odată un examen de maturitate, pentru a dovedì dacă suntem maturi pentru împărăţia cerurilor: «Este rânduit oamenilor să moară, iară după aceea judecata». (Evr. 9,27). Dela acest examen atârnă eternitatea. De nu ne reuşeşte totul e perdut pentrucă nu se mai poate repeţì. De aceea este necesar din vreme în vreme câte un examen de probă. Dacă acesta nu succede în vremea vieţii noastre putem îndreptà totul cerând iertare lui Dumnezeu şi împăcându-ne cu El prin pocăinţă şi îndreptare. Domnul şi Mântuitorul nostru acum, judecătorul nostru nemitarnic în vieaţa de dincolo de mormânt,

ca un *examinator* ne cheamă încă în această vieață: «dă seamă de economia ta». (Luca 16, 2).

Exercițiile sunt o *școală*. Mergem la școală ca să învățăm, să ne cultivăm, pentruca să ducem o vieață deamnă de ființa omenească și să putem trăi potrivit poziției ce ocupăm în societate. Câți ani urmăm la școală și câte nu trebue să învățăm ca să putem ajunge la ceva! Nu este oare de dorit ca să ne însușim cu atât mai mult știința mântuirii, a sfințirii de noi înșine, să învățăm ca fii ai lui Dumnezeu a trăi în conformitate cu acest rang înalt, să ne împrietinim cu cea mai înaltă artă, cu arta de a trăi o vieață folositoare, merituoasă și de adevărat preț pentru vecinicie? Cu atât mai mult trebue să învățăm a trăi demn pentrucă o astfel de vieață nu ne este înăscută, dimpotrivă, ne izbim pas de pas de greutăți provenite din natura stricată a firii omenești, de ispite venite dela lumea seducătoare și de curse întinse de vrăşmaşul mântuirii noastre. Dacă lumea cere atâția ani de pregătire școlară în vederea scopurilor vieții pământești, dacă statul dă instrucție ani de-arândul oștașilor ca să-i formeze bine și ei să devină soldați bravi, dacă profesioniștilor ani le trebue ca să se deprindă în măestria lor, nimeni nu poate trage la îndoială necesitatea de a intrà în școala Domnului zilnic, măcar câteva clipe, și barem câteva zile pe an, pentru a învăță știința mântuirei, cuviința de fii a lui Dumnezeu și arta de a trăi bine. Acesta este rostul meditațiilor și exercițiilor spirituale, de a ne clarificà asupra rostului vieții noastre de pe pământ, de a ne luminà și pătrunde de chiemarea, ce ni-s'a dat de Dumnezeu, de a ne cunoaște pe noi înșine cu toate aplicările firei noastre pentru a le pune stavilă, pentru a înlăturà greșelile și a ajutà în tot chipul formarea și întărirea caracterului.

Apoi exercițiile sunt și o *recreare*. Ceeace este vacanța pentru corp, pentru puterile slăbite prin studiul încordat, aceea trebue să fie meditațiile pentru vieața spirituală. In cursul lor ne strângem puteri noi, ne însușim curaj și râvnă pentruca de nou să urmăm chiemării noastre. Dacă prin slăbiciunea firii am lâncezit, să ne strângem noi puteri, spre a luptà lupta cea bună și a ajunge la limanul mântuirii.

Din cele spuse până aci se desprinde de sine şi răspunsul *de ce* să facem meditaţii şi să ţinem exerciţii spirituale. Pentruca să ne *luminăm* în ce priveşte chiemarea aici pe pământ şi să ne dumerim cu privire la adevărata valoare a lucrurilor pământeşti. Prin meditaţii trebue să ne câştigăm *căldura* lăuntrică, — căci precum locomotiva numai dupăce a fost încălzită şi s'a înfierbântat se poate pune în mişcare şi poate duce după sine trenul întreg, — tot aşà şi omul, numai dupăce s'a pătruns de zel şi râvnă nouă, poate purtà fără şovăire greutatea zilei, a unui an cu toată povara, cu toate jertfele, cu toate suferinţele lui şi poate urmà cu trezvie drumul virtuţii. Trebue să ne strângem curaj şi tărie sufletească pentru a puteà stărui în bine împotriva tuturor ispitelor, greutăţilor şi primejdiilor.

Lumină, căldură şi tărie sufletească şi pe cât e cu putinţă şi *însufleţire* în slujba lui Dumnezeu, trebue să fie rodul concentrării sufletesti la meditaţiile şi exerciţiile spirituale.

In sfârşit să răspundem şi la întrebarea: *cum* trebue să le ţinem? Cu deosebită *seriositate* pentrucă sunt de cea mai mare însemnătate pentru trecutul şi pentru viitorul nostru. Pentru *trecut*, pentrucă prin penitenţă trebue să ne aducem de nou în bună ordine vieaţa trecută, pentru a puteà trece lin din această vieaţă în vieaţa de veci, dacă stăpânul vieţii şi al morţii ne-ar cere-o; pentru *viitor*, ca să învăţăm a fi resoluţi în ce priveşte chemarea noastră. Prin meditaţie trebue să ne orânduim, să sfinţim şi lămurim vieaţa aşà fel, ca ea să fie o neîntreruptă slujire a lui Dumnezeu, o vieaţă plină de merit pentru eternitate.

Cu *râvnă* trebue să ne facem meditaţiile, pentrucă darul este mare, timpul e scurt şi câte nu trebuesc săvârşite în cursul unei zile.

Cu *reculegere* şi concentrare sufletească trebue să fim, înlăturând grija altor lucruri prin retragere în singurătate şi priveghere asupra simţurilor. Reţinându-ne dela ocupaţii superflue şi examinându-ne în linişte să nu ne conturbăm prin conservaţii nefolositoare şi să nu ne abatem dela obiectul meditaţiei, care trebue să fie numai Dumnezeu şi sufletul nostru.

Cu *mărinimie*, să nu punem lui Dumnezeu nici o condiţie şi nici îngrădiri doririlor Sale, ci să zicem cu Pavel: «Doamne

ce voeşti să fac? (Fapte 96) şi cu Psalmistul: «Gata este inima mea Doamne, gata este inima mea».

Şi peste toate aceste, conştienţi de slăbiciunea firei noastre omeneşti, cu încredere să ne întoarcem cătră Dumnezeu implorându-i ajutorul în *rugăciune* ferbinte, ca să putem petrece câteva clipe pe zi în meditaţii religioase şi măcar 2—3 zile pe an în exerciţii spirituale, ca astfel să dobândim mila şi iertarea Lui peste trecutul vieţii noastre păcătoase şi să ne împărtăşim de revărsarea binecuvântărilor cereşti asupra străduinţelor noastre din viitor.

Preot P. Moruşca.

SCRISOARE.

Iubite Prietene!

Am tot trăgănat răspunsul la epistola ta dela Paşti, nu din lene, ci fiindcă am cetit în sufletul tău, că ţi-e extraordinar de mare bucuria, că din partea şefului tău, deşi ai avut atâtea frecări cu el, eşti pus pe lista, celor ce — pentru «merite» pe teren bisericesc — vor fi distinşi sau decoraţi cu ocazia unui mare eveniment naţional, — şi prin amânarea de pe o zi pe alta a răspunsului am aşteptat să ţi-se mai domolească acea bucurie, pentruca să poţi face loc şi unei judecăţi sănătoase reci, fără ca să te doară, ori să iei ca ofensă cele ce ţi-le scriu.

Spui, că numai azi simţi bucuria şi răsplata muncii tale «pe teren pastoral», că în timp de zece ani de preoţie ai fost în stare să faci biserică şi şcoală nouă cu poporul tău sărac, că numai azi ţi-se recunosc «meritele» pe cari «nimeni» n'a vrut să ţi-le recunoască, şi eşti cam îndrăsneţ, când aminteşti, că şi azi ţi-se recunosc numai în urma fapticei mişcări tinereşti de sinceritate din sinul preoţimii noastre, «de care mişcare se teme protopopul» tău, — deci ar vreà să-ţi astupe gura.

Vezi, dragă prietine, tocmai comunicările tale sincere, cunoscându-ţi şi împrejurările tale locale etc. etc., mă fac să-mi pun câteva întrebări şi să fac câteva reflexii, — şi nu preget să fiu cât de lung, — pe cari ţi-le trimit şi ţie, deşi sunt sigur, că nu-ţi vor plăceà. Prin faptul, că taina n'ai păstrat-o numai pentru tine, ci mi-ai încredinţat-o şi mie, — prin ce numai e secret, — mi-ai dat şi dreptul să-ţi reflectez.

Ce-i meritul? Se împacă cariera de preot cu meritul? Cum să înţeleg distincţia? Ce întrebări se pun involuntar în jurul unei «distingeri», venite din afară? Iată întrebările pe cari mi-le-a adus scrisoarea ta. Cearcă să le răspunzi obiectiv, im-

parţial, — şi tare mă tem, că nu vei mai privì «distincţia» ca o «răsplată» a «meritelor» tale pastorale recunoscute, ci ca o rafinărie vulpească, degradatoare pentru un suflet sincer de preot adevărat.

Meritul? E o activitate în plus, peste ceeace erai dator să faci. Are merit, celace trece peste sfera de acţiune a carierii, profesiunii sau poziţiei sale sociale, *săvârşind* fapte recunoscute de bune pentru obşte. Deci merit e pentru un învăţător, care nu se mărgineşte la munca dintre cei patru pereţi, ci face «biserică şi şcoală» etc.; merit are un profesor, un medic, un advocat ş. a., care nu se mărginesc la catedră, la clientelă, la cod, ci duc lumină, curăţenie, adevăr, dreptate, în toate manifestările lor individuale şi obşteşti. Dar un preot? El n'are «specialitate», n'are o anumită sferă de activitate; preoţia e în serviciul vieţii pline, al întregii sale manifestări; acţiunea ei se întinde dela naştere până la moarte, ba şi dincolo, dela cerşitor până la capete încoronate, dela cel sărac cu duhul — în sensul vulgar — până la cel mai desgheţat, îmbrăţişează pe om cu lumina şi căldura, pe cari i-o împrumută Eternitatea, în toate ale sale, la muncă, la veselie, la jale, în artă, în ştiinţă; totdeauna şi în tot locul. Şi numai acela e preot, la înălţimea cerută de chemarea pastorală, *care n'a lăsat pustiuri necunoscute* în vastul imperiu al spiritului şi al inimii. De ai face deci oricât de mult, niciodată n'ai făcut deajuns. Cum poate aveà deci un preot merite? Poate fi vorba doar de atât: şi-a împlinit ori nu datoria. Şi fiindcă unii se achită în măsură mai deplină, alţii puţin, ori mai de loc, — poate aveà loc *distincţia*, dar niciodată «meritul». Dar pentru un preot, care munceşte *sincer*, e de prisos şi asta.

Distincţia e recunoaşterea unei adevărate «distingeri», faţă de un altul, care nici minimul, — şi vai câţi sunt şi de aceştia, — nu şi-l face. De aceea să zicem, că are dreptul şi la un semn vizibil, extern, — dar numai în cadrele moralei.

Şi acum iată cum văd eu meritul şi distincţia. Meritul, prin faptul, că e recunoscut, nu mai are lipsă de «răsplată», de semn extern, vizibil, — e o muncă, «care plata în ea-şi găseşte»; însuş vorbeşte cu putere care nu poate fi astupată. Distincţia e un *îndemn* la muncă, şi pentru celce o are, şi pentru celce ar trebuì s'o aibă; deci nu e răsplată. De aceea aprob să fie unii distinşi, dar numai după dreptate şi numai între marginile modestiei, pentrucă îndatăce cel distins devine sfidător şi leneş, — e vrednic de dispreţul tuturor; acela n'a meritat-o. Dar cum am zis, cel sincer n'are lipsă de ea; el nu munceşte, ca să fie distins, ci pentrucă munca e *religia lui*.

Fiind vorba deci de distincţia cuiva, şi văzând deasa nedreptate şi multele abuzuri, ce se fac cu decoraţiile şi distinc-

BCU Cluj - Central University Library Cluj

ţiile, involuntar ţi-se pun înaintea ochilor câteva semne mari ale întrebării: cine te distinge? prin cine? pentruce? şi cu ce scop? E caracteristică vorba hazlie a unui protopop, care trăieşte, si de câteori nu-mi aduc aminte de ea: «mă, când vezi un brâu roşu, să ştii, că-i lucru slab». Poate, că el să-i fi dat alt înţeles, decât cel pe care ţi-l oferă brutto cuvintele, — dar de câteori nu se potrivesc cu realitatea şi în forma asta. De aceea luând serios chestiunea, fără să vrei îţi vine să te întrebi, cum m'am întrebat şi eu.

Te rog din suflet, iubite prietine, să nu laşi să te doară cele ce ţi-le scriu, că nu de aceea le scriu. Tu ştì, că eu nu sunt gelos de «reuşita» nimănui, că Dumnezeu mi-a dat o inimă şi-un suflet, care nu se compară niciodată şi cu nimenea; ştì, că mă închipui trăind într'o lume aparte, unde realitatea asta brutală de azi, pătrunde numai ca un reflex, şi că n'am vreme şi energie de a mă ocupà şi de grija propriului meu eu.

Cine te distinge? O a treia persoană, care nu te ştie de multeori, nu te cunoaşte, nu ţi-a auzit de nume; singura persoană absolut sinceră. care intenţionează un lucru bun. Dar de câteori nu e înşelată? Iată numai cazul distingerii unei persoane cu o mare decoraţie pentru «merite» patriotice — pe cari nu le-a avut, — pentruca la câtăva vreme să-i vezi substratul: o interesantă aventură de amor a unui membru din familie cu un ilustru personagiu, care *intervine*. Deci distincţia şi-a perdut *ceva* din valoare.

Trebue deci să te întrebi şi prin cine ajunge să te cunoască, celce te distinge. Cazul tău, iubite prietine, îţi dovedeşte clar, că distingerea nu e recunoaşterea sinceră a «meritelor» (?) tale, ci că celce intrevine e o persoană interesată, care se foloseşte de sinceritatea şi necunoştinţa persoanei a treia pentru un nădăjduit folos personal.

Şi iarăş mă abat puţin. Zici, că se teme de mişcarea noastră tinerească. Nu-ţi lăsà găinile în paza vulpii. Şi de altfel greşeşti şi greşeşte, celce-şi închipuie, că mişcarea asta e o mişcare teroristă, violentă. Nu, cu gândul ăsta nu mă împac. Infieraţi abuzurile, dar mai întâi pe ale voastre proprii. Numai atunci să ridici reproş asupra fratelui tău, când asupra ta ai ridicat toate reproşurile din lume. Nu să se teamă, ci să se îndrepte, ăsta ne e scopul. Astfel să lucrezi şi aşà ţinută morală şi socială să ai, ca şi el să vadă, că mai ales lui cu atât mai mult i-se cade să fie exemplu Căci vrem să fim şi să rămânem creştini. Şi meritul mare al creştinismului e, că n'a dat lumii arme, n'a dat filosofie şi fel subtil de cugetare, ci a dat *vieaţă, modele, sfinţi.* Omenimea face sforţări de mii de ani, ca să nimicească demonul cel rău: egoismul, şi în lupta asta creştinismul a ajutat mai mult; azi însuş cade pradă ace-

stui rău. Aicea se resumă toată mişcarea noastră: să detronăm egoismul din noi înşine şi apoi din întreagă biserica Domnului; invers niciodată, — ar fi un lucru fără cap. O dedicare cu trup şi suflet, şi din partea tuturora, binelui obştesc, trecând prin jertfe mari personale, mai poate salvà societatea de-o adâncă şi monstruoasă cădere pe povârniş. De vei puteà privì în chipul acesta lumea din jurul tău, n'o să te mai plângi, că nu ţi-s'au recunoscut închipuitele-ţi merite, ci zi şi noapte ai sta de veghe, cu mintea şi privirea încordată în căutarea unui răsărit mai senin, ascultând un glas de toacă la ruga cea mare din mult aşteptata împărăţie a lui Dumnezeu.

Nu aşteptà recunoaşterea «meritelor», ci aşteaptă-te să fi lovit cu palme. Eu la astea mă aştept la tot pasul, pentrucă am îndrăsneala să privesc lumea altcum, decum o privesc alţii. Şi poate că şi eu în cei patru şi jumătate ani de funcţiune la ţară să fi săvârşit şi mult bine şi multe fapte vrednice, dar pentru «recunoaşterea» lor de alţii am făcut mai puţin. Să nu te miri, dacă-mi pun pentru mulţi năroada întrebare: pentruce să fi *decorat?*

Merite un preot nu are; distins pentruce? Că în zece ani ai făcut biserică şi şcoală nouă? Mare sforţare pentru un popor sărac şi nepătruns de însemnătatea instituţiilor sale, şi mare şi pentru tine; mulţămeşte-te cu fapta însaş şi cu recunoştinţa poporului tău; de ce eşti dar nemulţămit? că nu ţi-au recunoscut-o şi alţii, cari n'au nimic, ori prea puţin cu biserica şi şcoala ta. Şi pentru asta te bucuri aşa de mult de decoraţia în proiect? Oare de eră altul în locul tău şi vedeà ca şi tine, că biserica cade pe el, că şcoala i-s'a închis din vina edificiului, nu le făceà şi el cu acelaş popor? Vrei să ai un *merit* în adevăr, fă acuma încă o biserică şi încă o şcoală în satul tău, — şi atunci ai făcut mai mult decât ţi-se cereà şi vei cunoaşte ce e meritul. La cea făcută poporul însuş a văzut că trebue s'o ridice, tu ai fost numai celce ai concentrat dorinţele şi le-ai condus. Oare nu erà datorinţa ta aceasta? Dacă erà datorinţă, cum vrei să ţi-se socotiască de merit şi cum pretinzi răsplată?

E un merit pastoral? Prea puţin. E o faptă financiară, gospodărească. Vezi, iubite prietine, aici e o greşală a noastră a tuturora: să clădeşti biserici şi şcoale, să aduni bani, — ca şi când asta e chemarea bisericii şi a preotului — şi să le socoteşti — şi încă numai pe ele — de «merite *pastorale*». «Merit» pastoral, ca să vorbesc şi eu cu termini comuni, *e să clădeşti biserica şi şcoala vie a lui Dumnezeu.* Dar nici asta nu e merit, ci o *datorinţă* pastorală. Şi vezi, când te plângi printre lacrimi de bucurie că nu ţi s'a recunoscut «meritul», că în zece ani ai zidit biserică şi şcoală nouă, ai făcut o mare nedreptate celorce au zidit biserica vie şi şcoala vie întru carea îi place să petreacă lui Dumnezeu. Lasă «potirele de lemn» şi

clădeşte «inimi de aur». Şi asta e partea vulnerabilă şi a ta, nu te supără de acest crud adevăr. Avem atâtea biserici nouă şi câte şcoli, dar nu e duhul, ce sălăşluià în peşterile şi în catacombele creştine. De ce?

Se plâng preoţii, că sunt obosiţi din vina serviciului prea lung, de aceea negligă această parte. Oare serviciul n'a fost tot aşa de lung şi pentru sf. părinţi, ei de ce au predicat? Eu nu le cred scuza. De li s'ar face toate înlesnirile posibile şi imposibile, tot aşà s'ar plânge. Pentrucă aici ţi se cere un *ideal*, o *credinţă* proprie tare, pretinde să fi cât de în mic *o personalitate*, să ai sub picioare un anumit piedestal. Când condiţiile acestea sunt date n'o să te plângi niciodată de oboseală, ci simţi nesfârşita bucurie a lucrului împlinit. De un an şi jumătate predic în fiecare Duminecă şi Sărbătoare, în sensul strict al cuvântului, afară de toate celelalte ocazii, — şi fac atâtea servicii laterale, — şi cu fiecare Duminecă şi Sărbătoare ce trece, mă îndeamnă inima tot mai mult şi mai mult; simt o deosebită bucurie a rupe ceva din inima mea şi a o sfărâmiţă în mii de bucăţi şi a o dà altora, ca să se sature şi ei. Iată în mic minunea celor cinci pâni. E drept că după o astfel de muncă totdeauna vin acasă obosit fiziceşte, dar cu un suflet încărcat de bucurie, care par'că vrea să rupă barierile neputincioase şi să iasă la largul luminii şi al căldurii. — Fă asemenea şi vei vedeà, că nu mai ceri recunoştinţa altora, mai din afară de tine şi nu ai vreme să te gândeşti la «merite».

Iată dar şi răspunsul la întrebarea ta: «cum de poţi să te împaci în prăpăditul ăla de sat dela spatele lui Dumnezeu». Asta e, dragă prietine, asta e ce mă împacă. Am găsit o mocirlă, mă trudesc să fac pământ roditor. M'au ispitit multe măriri şi vezi n'am plecat din «prăpăditul» ăsta de sat, unde n'am nici locuinţă, unde oamenii sunt pricinaşi şi destrăbălaţi, unde biserica cade, ca odinioară la tine, unde venitele sunt bagatele şi greu de încassat. Dar pe mine nu acestea m'au ispitit, nu ele sunt principalul. Sunt în prag de a ajunge cu întreaga familie sub acoperemântul bolţii albastre, şi nu plec, voiu să stau până în clipa hotărîtoare, când stăpânul căsii se pune pe vapor.

Eu îmi găsesc plata şi răsplata în însaş munca mea, în munca de neînsemnat lucrător la împărăţia lui Dumnezeu. De bună seamă n'am neglijat nici partea financiară, care din nimic am ridicat-o la o sumă foarte considerabilă, dar nu pun pondul principal pe ea.

De aceea vezi, mă mir, când văd lumea noastră judecând activitatea unei feţe bisericeşti după laturea financiară materială, nu după munca depusă la temelia împărăţiei lui Dumnezeu. Nu ţi-a bătut şi ţie la ochi miopia, cu care se tratează chestia alegerii de episcop la Cluj? Nu vezi, că azi când clădirea asta

socială pompoasă trozneşte din încheieturi, tocmai din vina prea multor finanţe, de dragul căreia şi-a neglijat total sufletul, — unii pretind, că rolul episcopului ortodox din Cluj e pur financiar? O, la Cluj trebue un Şaguna, şi încă ce Şaguna, mintea lui scăpărătoare de îndrumător, luminător, povăţuitor, braţ de fier, — iar nu un pretins financiar, care să opereze cu regula de trei şi cu logaritmul intrigii. Lăsaţi biserica *bogată* deoparte, ne trebue biserica taumaturgică.

Un episcop din Siria s'a dus la papa dela Roma să se plângă de prigonirile ce le sufere biserica lui Hristos, şi l-a găsit numărându-şi galbinii; surprins acesta zice: «vezi, azi biserica nu mai e atât de săracă, ca pe timpul apostolilor», la ce episcopul a răspuns: «adevărat, dar azi zadarnic vei zice slăbănogului «ia-ţi patul tău şi umblă». In această stare se găseşte şi biserica noastră; gândindu-ne la finanţe, lăsăm slăbănogii în suferinţe. Clujul ar puteà luà aminte, şi tu care te ţii de Cluj le-ai puteà-o spune.

De aceea mă întreb eu: pentruce distincţie, când merite nu avem, şi chemarea nu ne-am împlinit-o, decât în măsura impusă categoric de împrejurări.

Dar cum am spus totuşi admit şi distincţia ca o încurajare la muncă, şi pentru celce o primeşte, şi pentru celce ar fi dator să o primiască. Asta îi e scopul. Dar mijloacele şi omul nu sfinţeşte totdeauna scopul. Se face multă, prea multă nedreptate, că se dă mai adesea, acelora cari nu-şi privesc vieaţa de atare, şi urmarea e, că pe mulţi harnici lucrători îi desarmează şi pe alţi neputincioşi îi încurajează, îi ambiţionează, ca pe căi lăturalnice, prin intervenţia vre-unui interesat la cel neinteresat personal să cucerească distincţia. Şi cei mai mulţi sunt cei din urmă. Atunci tu ca om sincer să nu te întrebi: de ce se mai dă distincţia?

Ce de reflexii mi-am făcut în jurul epistolei tale. Ai umblat să-mi faci o bucurie cu bucuria ta, şi eu — care să nu crezi că nu mă bucur: doresc s'o porţi cu vrednicie — îţi răspund aspru şi rece; am vrut să-ţi arăt, — copiindu-mă pe mine, — cum să-ţi priveşti problema chemării tale, ca atunci, când e vorba de distincţii şi de merite, să te întrebi şi tu ca mine şi să răspunzi, cum răspunzi în intimitatea ta celui mai înalt gând al tău.

Ai fost sincer, de aceea ţi-am scris aşà Să nu încerci să-ţi schimbi această însuşire, că săvârşeşti păcat. Sinceritatea e ceva profetic, păstrează-o totdeauna curată, chiar dacă închinându-i-te ei ai face şi greşeli; şi prorocii au greşit şi au spus şi rău în sinceritatea lor şi totuşi au rămas proroci, aşà şi noi să fim sinceri, pentruca să fim *oameni*.

Vingard, Maiu 1921.

Al tău prietin . . . . *Gh. Maior.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIŞCAREA LITERARĂ.

Chestiunea Concordatului în raport cu suveranitatea Statului român şi cu programul istoric al partidului naţional din Transilvania, de Dr. Ioan Lupaş, protopop-profesor la universitatea din Cluj, membru al «Academiei Române». Părintele Lupaş analisează chestiunea proiectului de concordat prin care papa dela Roma voià să asigure bisericii sale o situaţie privelegiată şi în România, aşà la repezeală, până când nu apucă a se consolidà ţara. Cu puternice dovezi istorice şi răzimat mai ales pe mărturia unor personalităţi, alese tot dintre fiii bisericei unite, arată că «în faţa primejdiei de înstrăinare tot mai pronunţată, care ameninţă pe fraţii greco-catoliçi atât prin încheierea concordatului, cât şi prin direcţia ultramontană, pe care din timpul mitropolitului Vancea au încercat câţiva doctori dela Roma a o încetăţenì la cârma acestei biserici, — din punct de vedere naţional şi patriotic remediul cel mai recomandabil ar fi *reîntoarcerea acestor fraţi în sânul bisericei ortodoxe române*». In acest înţeles ar fi dator să lucreze şi partidul naţional ardelean, dacă vrea să rămână credincios programului naţional din 1848 punct 2. Şi dacă a lăsat să treacă prilejul cel mai nimerit al înfăptuirii unităţii naţionale bisericeşti în felul cum fuseră înainte de 1700, deodată cu realizarea unităţii naţional-politice, la adunarea dela Alba-Iulia, rămâne să se constate întrucât a rămas partidul naţional credincios principiilor şi tradiţiilor sale istorice sau întrucât va păcătuì contra lor făcându-se vrednic de a fi pedepsit — după cuvântul lui Bărnuţiu — cu *infamia de dezertor*». Toţi membrii partidului naţional ar trebuì să cetească cu atenţiune această broşură, să-şi facă o chestiune de conştiinţă din indemnurile pe cari le dă, mai ales membrii de confesiunea greco-catolică.

*

Petru Maior şi Uuirea de Părintele Terenţie. Este scrisă din prilejul centenarului dela moartea marelui român şi vestitului protopop «unit». Dupăce arată cu câtă energie a combătut P. Maior primatul şi infalibilitatea papei şi a osândit cu aspre cuvinte atitudinea acelor bărbaţi ai bisericei unite, cari

au transportat şi în mijlocul românilor spiritul atât de urgisit al papismului — autorul face apel la preoţii cari trăesc aproape de sufletul neschimbat al poporului, la intelectualii mireni stăpâniţi de o cinstită gândire religioasă şi de o adevărată concepţie de viaţă românească şi în fine la poporul rămas întreg cinstit şi credincios legii noastre strămoşeşti, — să se lapede de «meteahna» unirei, care nu li-se potriveşte nici după 220 de ani şi să revină la sânul bisericei mame, dela care au fost rupţi de vrăşmaş cu puterea şi cu momeli. — «.... vremea este, precum *un neam* suntem sub o singură stăpânire să fim şi *o biserică*, pe care împreună apărându-o împotriva ori-căror încercări de destrămare, nici porţile iadului să nu o mai clătească».

Ţinem să spunem că broşura aceasta nu e scrisă de I. P. Sfinţia Sa părintele mitropolit Nicolae, cum bănueşte «Unirea».

*

Glasul Unirii de Virgil Pop, preot român unit, ar fi o broşurică menită pentru popor. Aşa cum e scrisă însă, — cu pervertirea faptelor şi adevărului istoric; cu exagerări ridicole în ce priveşte efectele unirii; cu atâtea cuvinte de hulă la adresa ortodoxiei, pentruca să poată ridicà pe urmă în slavă papismul, răzimându-se pe citaţii scoase din scrisul unor persoane interesate sau trecute în solda catolicismului pentru a-l reprezentà în ţara românească; cu falşe concepţii şi cu şi mai eronate conclusii; cu astfel de defecte broşura nu poate fi pentru popor decât un rău mijloc de zdruncinare a mentalităţii sănătoase, pe care poporul şi-a păstrat-o până acum, pe lângă toate încercările de ademenire ori siluire ce i-se făceau de ceice îi vânau sufletul.

N'au prins cursele streinilor în vremea chinurilor prin cari am trecut, nu va prinde nici glasul celor ce bat câmpii cu scrisul lor de acest fel. Sufletul mulţimii nu se poate schimbà după gândul unor ilusionişti încătuşaţi de ideea papalităţii. Scrisul de felul acestei broşuri ca şi zbaterile neputincioase ale «Unirii» şi «Culturei creştine», sunt ultimele sbuciumări al representanţilor curentului ultramontan în biserica unită, cari simt cum li-se duce terenul de sub picioare.

CRONICA BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Sfântul Sinod s'a întrunit în sesiune extraordinară Marţi în 15/28 Iunie a. c. sub prezidiul I. P. Sf. Sale Părintelui Mitropolit Primat. Mesagiul de deschidere l-a cetit dl Ministru Goga.

După informaţiile din ziare, lucrările mai importante de care s'a ocupat Sf. Sinod sunt: Organizarea bisericilor ortodoxe române din America, Ceho-Slovacia Ungaria şi Sf. Munte, hotărându-se trimiterea unui delegat la America, care să ia orientări asupra stărilor de acolo. Organizaţii proprii în America nu are decât Mitropolia noastră ardeleană, de care vor rămâneà în dependenţă şi pe mai departe şi I. P. Sfinţitul nostru Mitropolit va găsì soluţiile cele mai nimerite pentru grija sufletească a credincioşilor noştri de acolo. Asemenea s'a hotărât trimiterea unei comisiuni la Atena pentru organizarea bisericei în Macedonia şi pentru a scoate Mănăstirea Prodromul de sub jurisdicţia lavrei greceşti, dându-i independenţa şi stabilind raportul ei cu biserica ortodoxă română.

S'a luat în studiu chestiunea învăţământului teologic în general, şi s'a discutat îndeosebi reorganizarea facultăţii de teologie dela Bucureşti, propunându-se sporirea catedrelor cu una de drept bisericesc comparativ şi alta pentru misionarism, prezentându-se la senat chiar un proiect de lege, din iniţiativă particulară, susţinut de arhiereii ortodocşi; iar pentru numirea titularilor la catedrele vacante s'a hotărât ţinerea unui concurs. În legătură cu aceasta s'a mai discutat chestiunea înfiinţării a lor 2 facultăţi teologice, una pe lângă universitatea din Cluj şi alta la Chişinău.

Biserica română autocefală, eliberată de cătuşile ce îi ţineau ferecată puterea, sub diferite stăpâniri străine, acum se gândeşte la problema misiunii interne, punându-şi în funcţiune toate forţele şi întrebuinţând întreagă lumina învăţământului pentru intensificarea vieţii religioase la poporul românesc. În aceiaş vreme însă se preocupă intensiv şi de problema misiunii externe, al cărei obiectiv trebue să fie în primul rând readucerea la calea adevărului a fiilor săi momiţi odinioară de meşteşugirile papistaşe, şi apoi îngrijirea unei propagande în afară, pentru înălţarea prestigiului bisericei ortodoxe, faţă cu sbaterile tendinţelor papale.

În şedinţele Sfântului Sinod s'au examinat apoi neînţelegerile ivite între preoţii basarabeni şi după ascultarea I. P. Sf. Sale Părintelui arhiepiscop Gurie, Sinodul l-a rugat să grăbească soluţionarea conflictului în spiritul dreptăţii şi iubirei creştineşti. Plângerile împotriva P. Sf. Sale Părintelui Episcop dela Dunărea de jos găsindu-se neîntemeiate, P. Sf. Sa Ep.

Nifon a fost scos de sub orice acuză. S'a mai ocupat Sf. Sinod de organizarea seminariilor teologice, a şcoalelor de cântăreţi, sulevându-se ideea înfiinţării unei academii de muzică bisericească la una din mănăstiri. S'a admis în principiu convocarea unui sinod ecumenic ortodox. Iar în rezolvirea cererii studenţilor facultăţii teologice s'a decis să se intervină la guvern pentru aranjarea după cuviinţă a dotaţiei preoţeşti, s'a admis purtarea pălăriei, rămânând potcapiul obligator numai la ceremoniile rituale, iar pentru vară s'a admis şi costume de culoare mai deschisă.

*

Congresul bisericesc în Bucovina se va întruni pentru primadată în toamna anului curent. Strădaniile fruntaşilor bisericei bucovinene de pe la 1870 n'au dus la izbânda pe care a avut-o Marele Şaguna în Ardeal, pentrucă în Bucovina s'a împotrivit unei organizaţii bisericeşti autonome tocmai episcopul Eugenie Hacman, a cărui dragoste de sine însuşi nu l-a lăsat să facă cauză comună cu Şaguna când acesta voià să strângă într'un singur mănunchiu pe românii supuşi stăpânirii austriace. În Bucovina abià s'a ajuns la 1871 la votarea unui statut provizor, «Rânduiala de alegere pentru congresul bisericei greco-orientale din Bucovina». Acest statut prevede 48 de deputaţi, jumătate clerici şi jumătate mireni. Delegaţii clerului se aleg în 4 colegii electorale, compuse din clerul secular şi regular. Tot în patru colegii se aleg mirenii: colegiul I rezervat supremului patron al bisericei bucovinene, monarhul, care numeşte un număr de reprezentanţi pentru congres, colegiul II este format de patronii bisericeşti, în colegiul III aleg comunele bisericeşti urbane, iar în al IV-lea cele rurale. Prezidentul congresului este episcopul, membrii îşi aleg din sinul lor 2 vice-prezidenţi, unul cleric şi altul mirean; iar pentru a se luà concluse valide se cere prezenţa alor 32 de membrii (I. Nistor. Ist. bis. din Bucovina).

După acest regulament statorit la 1871 urmează să se facă alegerile pentru congresul, ce se va întruni la 3 Octomvrie a. c. şi anume alegerile delegaţilor sunt fixate pentru comunele parohiale pe 12 Septemvrie, pentru oraşe 13, patronii bisericeşti şi ai moşiilor particulare 14, iară corpurile electorale preoţeşti pe 15 Septemvrie a. c. Între problemele de căpetenie asupra cărora va hotărî congresul este discutarea proiectului de statut pentru organizarea bisericei autocefale ortodoxe române şi chestiunea administrării fondului religionar.

Avem convingerea Bucovinenii, adunaţi în primul congres se vor pătrunde de bunătatea sistemului constituţional-reprezentativ cu colaborarea mirenilor şi vor găsì soluţiile cele mai potrivite

pentru îndrumarea vieţii religioase şi bisericeşti spre sporirea nimbului ortodoxismului nostru.

*

Fondul religionar al bisericii ortodoxe din Bucovina este şi azi măr de ceartă între politicianii de acolo, prin ziarele de partid, ca şi la parlament, prin interpelaţii şi răspunsurile ce se dau. Deşì chestiunea n'ar fi decât una curat bisericească, după originea şi menirea fondului, totuşi se pasionează politicianii, pentrucă nu le este indiferent cine *administrează* averile foarte însemnate ale acestui fond religionar. Pe noi ne interesează numai laturea bisericească a lucrului.

Fondul s'a înfiinţat, dupăce Bucovina s'a rupt din trupul Moldovei şi s'a supus Austriei, din averile mănăstireşti şi episcopeşti secularizate. Iosif al II-lea poruncì să treacă aceste averi sub administraţia statului, ca să servească întreţinerea bisericilor şi şcoalelor. Ajunse pe mâna administratorilor străini, ctitoriile domnilor Moldovei slujiră alte scopuri decât cele ale bisericei şi şcoalei româneşti numai, adeseori se tratau ca şi alte averi de stat, servind scopurile lui. Clerul din Bucovina a încercat mereu să ajungă în stăpânirea acestor averi bisericeşti, dar statul a avut grija să-şi susţină şie-şi dreptul de dispunere în tot ce priveşte fondul, ca *un drept rezervat coroanei*, şi nu îngăduia nici un amestec de control nici parlamentului din Viena, nici dietei provinciale din Bucovina, cu atât mai puţin unui Congres bisericesc, pe care voiau să-l chieme la vieaţă şi bucovinenii după modelul dat de Şaguna, dar pe care, la timpul său, trufaşul episcop Hacman n'a vrut să-l înţeleagă.

In timpul mai nou un alt element străin venì să se înfrupte din averile româneşti, Rutenii, sprijiniţi şi de stat în tendinţele lor agresive. Şi dacă nu ne da bunul Dumnezeu acest dar mare al Unirii tuturor provinciilor româneşti sub cârmuire naţională, averile ca şi însaşi biserica românească în Bucovina, erau primejduite de rutenizarea ajutată de stat cu toate mijloacele pentru desfiinţarea românismului.

Actualul guvern român, dupăcum era cu desăvârşire just, a trecut administrarea fondului religionar în seama factorilor bisericeşti, Consistorul şi congresul ce se va convocà până la aranjarea definitivă a chestiunii de unificare administrativă bisericească. Cei din opoziţie ţin morţiş că numai statul poate avea dreptul administrării, ca moştenitor al fostului guvern austriac. Curios să te faci apărătorul dreptului celui dela putere.

Dar noi credem şi pe unii şi pe alţii dintre politicianii bucovineni tot aşà de buni bisericani şi îi rugăm să ajute cu sfatul şi cu fapta lor, ca să se introducă cea mai bună gospodărie în administrarea fondului religionar, ca el să poată servì cât mai bine biserica ortodoxă din Bucovina, şi să ajute

chiar străduinţele bisericei noastre româneşti de pretutindenea. Mai presus de toate însă să privegheze, ca să nu răsbată chivernisirea averilor de zeci de miliarde pe mâna evreilor, cari stau la pândă să se introducă cu sistemul lor destructiv, cum s'au introdus şi au stăpânit apoi fără milă pretutindenea, unde au pus mâna mai 'nainte pe averi şi latifundii bisericeşti, ca acele ale episcopatului de Alba-Iulia şi mai cu seamă la Oradea-mare, unde au acaparat, ca arendaşi şi exploatatori ai averilor episcopatului catolic şi unit toată vlaga Bihorului coborât la cea mai dureroasă mizerie economică şi culturală.

*

Preoţimea militară. Dl general Răşcanu a depus la Senat, şi s'a încuviinţat fără modificare, proiectul de lege pentru organizarea clerului militar. Motivarea proectului e un elogiu la adresa preoţimii care a făcut aceea pregătire sufletească a soldatului, cu ajutorul căreia «Armata noastră, care a luptat în condiţiuni extrem de grele, graţie pregătirii ei sufleteşti, — a putut să înfrunte cele mai grele timpuri şi să treacă neatinsă pe lângă flagelul bolşevismului, care a prins în focul său şi mistuit formidabila armată rusească... Sentimentul religios a fost veşnic cald în sufletul soldatului nostru, căci preoţimea militară, care a însoţit armata în tot timpul răsboiului a fost mai presus de orice laudă, ca adevăraţi apostoli...» Frumoasă recunoaştere a rolului pe care il are preoţimea în vieaţa sufletească a neamului. Şi tot acest militar, dl ministru de răsboiu, conştient de forţa pe care numai preoţimea o poate da sufletului unui popor, adaoge în continuare: «Dar timpurile de bejenie, pe cari le-am putut trece în acest crâncen răsboiu nu trebue să ne facă să credem, că ele au trecut defintiv. Şi acum ca şi în răsboiu armata nu se poate dispensà de sprijinul sufletesc nepreţuit al preoţimii».

Intemeiat pe aceste credinţe mărturisite cu atâta claritate, proiectul de lege provede organizarea unui corp preoţesc militar, care să fie călăuza sufletească a scumpei, glorioasei şi marei noastre oştiri, pentru a o duce mai departe pe drumul gloriei şi adevărului...

La fiecare regiment se va numì câte un preot militar activ de ritul religios din care e formată majoritatea regimentului şi se va asimilà cu gradul de locotenent sau căpitan. Aceşti preoţi se recrutează în prezent dintre licenţiaţii şi doctorii în teologie, cari au însoţit armata în timp de răsboiu, şi în baza propunerii şefilor clericali şi militari după o vechime de 3 ani vor fi înaintaţi la gradul de căpitan. Pentru celelalte rituri în minoritate, la fiecare garnizoană, de cel puţin patru corpuri de trupă, se va numì câte un preot, pastor sau rabin; iar garnizoanele cari n'au acest efectiv de trupe se vor ataşà pentru cultul reli-

gios celei mai apropiate garnizoane cu păstor sufletesc al minorităţii respective.

Preoţii de divizie se recrutează dintre preoţii de regimente, şi se vor asimilà cu gradul de major sau locot. colonel; iar preotul de corp de armată şi şefii religioşi militari ai celorlalte rituri vor fi asimilaţi cu gradul de locot.-colonel, sau colonel. In sfârşit inspectorul întregului cler militar va aveà gradul de general şi va fi un arhiereu, membru al sf. Sinod, purtând titlul de «*Episcop de Alba-Iulia*».

Noi ne bucurăm din toată inima de solicitudinea statului faţă de grija sufletească a soldatului.

Cum însă fraţii uniţi, adecă părinţii dela Blaj, s'au dedat de o vreme să protesteze mereu, tună şi acum că «prin titula de Alba-Iulia se bruschează sentimentele cel puţin a tuturor Românilor uniţi» al căror mitropolit are acest atribut «de Alba-Iulia». Il scrie ce-i drept — zicem noi — şi mai adauge şi acela de Făgăraş, ca să fie mai pompoasă titulatura usurpată de vlădica pribeag până a se stabilì în satul Blaj, de care se sfieşte să pomenească în titulatură.

Eliberaţi cu ajutorul lui Dumnezeu ne luam pe încetul moştenirea întreagă, acum se reià pe seama şefului serviciului religios al vitezei noastre oştiri, titlul de Alba-Iulia, mâine vom merge cu un pas mai departe până ce ne vom reintegrà ortodoxia în dreptul ei dinainte de 1700, cu toate protestările unora, cari văd cum li-se duc privilegiile, dar nu vor se înţeleagă chemarea vremii.

*

Sinoadele bisericei unite s'au ţinut şi aceste în lunile Maiu şi Iunie a. c. la centrele episcopeşti, pentru a face impresia că mai trăesc şi tot ar mai aveà un rost în sânul românismului.

La Blaj s'a cerut înfiinţarea unei facultăţi de teologie la universitatea din Bucureşti «ca clerul înalt catolic de orice rit să se poată cvalificà deplin în ţară». Lăsăm nediscutată întrebarea dacă e în interesul culturii româneşti şi a statului nostru înfiinţarea facultăţii de teologie catolică la Bucureşti, ceeace ne bucură însă este împrejurarea, că măcar în România mare au ajuns să se cugete şi fraţii uniţi să nu-şi mai trimeată ucenicii în institutele iezuiţilor.

S'a discutat chestiunea presei bisericeşti şi s'a impus «Cultura creştină» şi «Unirea» tuturor preoţilor din toate diecezele, sub asprul control al protopopilor; iar la Societatea pe acţii «Sfânta Unire», care are menirea să sprijinească această presă, a fost obligată a participà fiecare preot cu câte 500 de lei cel puţin. Luând cunoştinţă de aceasta, poate şi preoţii noştri vor dovedì cuvenitul interes faţă de această revistă teologică, fără să li-se impună.

In legătură cu autonomia bisericească s'a cerut ca fondul religionar catolic, administrat în trecut de statul ungar să treacă

în administrația bisericei *catolice*. Nu prea înțelegem această râvnă a uniților de a se face cu orice preț protectori, şi a exoperà pe seama catolicilor favorul, pe care nu l-au avut nici în statul unguresc, când românii noştri uniți nu s'au gândit să le vină în ajutor catolicilor. — Doară în chestiunea şcolară au avut o atitudine corectă: de a nu renunțà la şcoalele confesionale.

In sfârşit ținem să arătăm poza de luptători, în care s'au complăcut aceste sinoade pe chestia Concordatului. Ce folos poate să aibă această cheltuială de energie pentru susținerea concordatului, nu înțelegem! În atitudinea unor bărbați ai bisericei greco-catolice nu vedem decât mentalitatea unor înstrăinați cu totul de sufletul poporului, care, în vreme ce în sinoade să discută cu aprindere şi cu ieşiri pătimaşe, îşi vedeà înainte de vieața şi ocupațiile lui, liniştit, fără să se lase impresionat de hotărârile celor ce nu-l pot reprezentà, pentrucă sunt reprezentanții altui duh, a spiritului papist, pe care poporul nu-l cunoaşte şi de care nu vrea să ştie.

*

Cursurile de vară dela Vălenii de Munte, prin cari dl profesor Iorga a susținut şi alimentat atât de mult ideea unității naționale şi a pregătit aşà de bine sufletele pentru clipa mare a înfăptuirii visului românesc, reînvie cu ziua de întâi August. In trecut aceste cursuri, ca şi întreaga operă de cultură pe care a reuşit să o înfăptuiască dl Iorga ca nimeni altul, au luminat problemele de vieață ale românismului fără privire de hotarele de despărțire, trase de soartea maşteră. In cuprinsul României mărite, problemele de vieață ale Țării şi Neamului au sporit şi ele şi au devenit mai complexe, de aceia trebuesc lămurite din noui puncte de vedere.

Scopul cursurilor este «să lămurească repede în punctele esențiale problemele de azi ale Românimii dând cunoştinți indispensabile şi încercând soluții obiective, iar față de conlocuitorii de altă limbă, prezintarea acestui «vechiu Regat» şi în general a poporului român în ce poate aveà mai generos şi mai interesant».

Dl Iorga învită prin *Neamul Românesc* «pe aceia dintre Români, cari ar vreà să se desluşească mai bine asupra nevoilor unei ere care e mai nouă decum o recunoaştem, şi pe cetățenii de altă rasă ai României cari doresc să pătrundă în adevărata intimitate a națiunii noastre». Noi îndemnăm cu deadinsul, îndeosebi preoțimea mai tânără, să ia parte la aceste cursuri, cari dacă nu vor aveà o notă specific religioasă, vor dà desigur orientări foarte prețioase asupra acelei laturi a vieții preoțeşti, prin care suntem chemați să slujim cultura românească în satele şi oraşele noastre, în mijlocul celorlalte neamuri.